

Ľudovít Štúr

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 33
35/2018
1. september 2018

Cena 0,50 €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

MÚDROŠŤ JE NAŠE SVEDOMIE
A POZNANIE ŠANCOU
Strana 4.

AJ NA SMRTEĽNEJ POSTELI
HO TRÁPILI BOLESTI INÝCH
Strana 5.

MATIČNÍ ODBORNÍCI
O SLOVENSKOM JAZYKU
Strana 6.

SLOVENSKÉ PREDJARIE
NAŠTARTOVALO ZMENY
Strana 8.

SLOVENSKÝ OROL
V HNIEZDE JASTRABOV
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Na návrh ministerky vnútra Denisy Sakovej vláda odsúhlasila zákon o registri mimovládnych neziskových organizácií a posunú ho v septembri na schválenie do NR SR. Konečne, päť minút po dvanástej, ale predsa. Mimovládny, ktoré vždy volali po transparentnosti iných inštitúcií okrem seba, budú musieť poskytovať o sebe relevantné údaje a uvádzať do registra právnických osôb svoju zdrojovú agendu. Zákon sa iste stretne s nesúhlasom dotknutých štatutárov mimovládneho sektora, najmä tých organizácií, ktoré dostávajú peniaze na svoju činnosť zo zahraničia, parazitujú na agende občianskych práv a na politickej scéne v štáte, plnia zadania svojich donorov.

Prostredníctvom rôznych samozvaných analytikov, think tankov a obslužných médií presadzujú tieto subjekty nekontrolovane cudzie záujmy. V televíziách a rádiách vystupujú tretosektoroví „experti“, ktorí iba nedávno opustili školské lavice, a vyjadrujú sa bohorovne na odborné, ale najmä politické témy. Pre ich rovesníkov v redakciách sú vždy poruke, ochotní podieľať sa na devalvácii verejného priestoru i novinárskeho remesla. Viniť z tejto devalvácie a ovplyvňovania verejnej mienky ich hlavného „donor of power“ miliardára Sorosa je nenáležité. Soros predseda nemohol komunikovať osobne s takými figúrkami, ako sú Orlovský, Sibyla, Šeliga či Farská, on iba vybudoval systém, do ktorého nalieval miliardy a ktorý sa uberal dohodnutou cestou ako na bežiacom páse. Nemáme dôvod neveriť úprimným slovám Martina Šimečku, Kiskom oceneného Radom Ľudovíta Štúra I. triedy: „Možno aj vďaka Sorosovým peniazom, ktorými pomáhal mimovládny organizáciám, aby chodili po Slovensku a burcovali proti Mečiarovi, dokonca bez jeho peňazí by sme to možno neboli dokázali.“

Burcovať bez peňazí či už proti Mečiarovi alebo komukoľvek, kto nevyhovuje mimovládnej svorke, sa naozaj nedá. „Bez peňazí do hospody a politiky nelez“, hovoria v Česku. Preto je dôležité zaviesť register tzv. neziskových organizácií, aby bolo zrejme, za čie peniaze kto do politiky lezie a kto za koho kope. Predsa na transparentnosti záleží každému z nás. Či nie?

Ľudovít ŠTEVKO

R - 2018053

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

ISSN 0862-8823
35
9 770862 882007

Štát je najvyššia hodnota, akú slobodný a suverénny národ môže dosiahnuť Slováci majú podľžnosť voči svojim predkom

Ivan BROŽÍK – Foto: archív TASR

Obidva výroky v tituloch patria predsedovi Národnej rady Slovenskej republiky a Slovenskej národnej strany Andrejovi Dankovi. Vyslovil ich v nedávnej minulosti pri príležitosti výročia prijatia ústavy a štátneho sviatku Dňa Ústavy Slovenskej republiky.

Ústavu Slovenskej republiky, najvyšší zákon suverénneho nezávislého štátu, prijali prvého septembra 1992 na piatej schôdzi Slovenskej národnej rady. Tretieho septembra 1992 ju na Bratislavskom hrade podpísal predseda SNR Ivan Gašparovič a predseda vlády Vladimír Mečiar. Slovensko si teda pripomína dvadsiate šieste výročie prijatia ústavy, základného zákona štátu. Ústavu tvorí súhrn základných právnych noriem o spoločenskom zriadení, politickej organizácii a postavení občanov, ktorý zaväzuje všetky orgány a občanov štátu.

■ ZÁKLADNÝ KAMEŇ

„Prvého septembra 1992 sme podpísom Ústavu Slovenskej republiky položili základný kameň našej modernej štátnosti. Slováci začali budovať svoj národný štát, o ktorom snívajú dlhé generácie a ktorý bol vykúpený ich statočnosťou a najvyššími obeťami,“ pripomenul pred časom Andrej Danko. Doplnil, že „naše základy sú postavené na pevných pilieroch rímskeho, uhorského, rakúskeho či československého právneho systému“.

Základný text návrhu Ústavy vznikol asi mesiac striedavo v Trenčianskych Tepliciach a v Bratislave. Pracovala na ňom skupina právnikov. Podľa publikovaných spomienok jedného z nich – akademika Milana Čiča, boli „skutočnými tvorcami ústavy poslanci HZDS Kata-

Schválenú demokratickú Ústavu SR priniesol do Slovenskej národnej rady Jozef Prokeš, vtedajší predseda SNS.

rína Tóthová, Milan Sečánský, Ivan Gašparovič a Ľubomír Fogaš zo SDL“. Text základného zákona štátu podľa neho vznikol „vo vile Agra v Trenčianskych Tepliciach, na Úrade vlády samotnom či neskôr na pôde parlamentu. Sadli sme si a prechádzali sme ústavu hlavu po hlave a každý sa prihlásil, na ktorom článku bude môcť viac pracovať, a potom sa tie veci prerokovali v kolektíve“, vysvetlil Milan Čič.

■ PRÍNOS PARLAMENTU

Verzií je viac, ale práve vyššie citovanej dala za pravdu

svojho času aj profesorka Katarína Tóthová. Upozornila však na úlohu parlamentu a vlády pri tvorbe základného zákona štátu. „Komisia urobila základ, ale veľa zmien sa uskutočnilo v parlamente. Keďže HZDS nemalo ústavnú väčšinu, museli sa robiť kompromisy a niektoré diskusie trvali do nočných hodín.“ Do podoby ústavy podľa nej „významne vstúpil“ aj vtedajší premiér Vladimír Mečiar počas rokovania o ústave vo vláde.

Prvý návrh ústavy vytvorila koncom júna 1990 komisia na čele

s neskorším predsedom Najvyššieho súdu SR Karolom Plankom. Prijatý nebol a rovnako sa tak stalo aj s ďalším návrhom, ktorý podľa prvej predlohy zostavila komisia predsedov poslaneckých klubov o rok neskôr. Platná Ústava SR aj s určitými novelizáciami, ktoré prišiel čas, bola prijatá prvého septembra 1992.

Za prijatie Ústavy Slovenskej republiky hlasovali poslanci Hnutia za demokratické Slovensko, Slovenskej národnej strany a väčšina poslancov Strany demokratickej ľavice. Zo slovenských politických strán proti ústave hlasovalo iba vtedajšie Kresťanskodemokratické hnutie. Dodnes nie je celkom jasné, kto je vlastne autorom preambuly. K tejto téme jeden z tvorcov textu ústavného zákona Ľubomír Fogaš povedal: „Myslím si, že výsledný text vznikol v spoluautorstve a tvorili ho viacerí predstavitelia vtedajšej kultúry, medzi nimi určite Ivan Hudec. Možnože znenie preambuly ovplyvnil aj Augustín Marián Húška, sám ju však nenapísal.“ Treba tiež pripomenúť, že jej text sa menil ešte aj počas rozpravy o Ústave SR v Národnej rade SR na základe prednesených pripomienok. V čase vzniku Ústavy Slovenskej republiky sa v politických kruhoch vravelo, že by mala byť pre politickú reprezentáciu Slovenska akýmsi svedomím. Či a v ktorom období sa tak nestalo, posúdi už história.

3 OTÁZKY PRE:

Maroša SMOLCA, inštitucionálneho správcu Matice slovenskej

Finančná situácia v Matici je stabilizovaná

• V minulosti sa o financovaní v Matici slovenskej písalo v médiách skôr v negatívnom zmysle. V poslednom čase sa však o tom už nezmieňujú – napokon sa o ustanovizni tak negatívne nepíše ako pred časom. Čím to je?

Matica slovenská má nové mladé vedenie. Činovníci sa rozhodli investovať svoju energiu do pozitívnej práce na poli podpory vlastenectva, prezentácii kladných historických osobností a období z dejín slovenského národa. Usilujeme sa na slovenskú spoločnosť vplývať v pozitívnom duchu. A to i v oblasti napríklad vzdelávania, vedy, ale aj matičnej činnosti v obciach i mestách. Má to svoj význam. Spoločnosť aj politici si zmeny všimajú a už na nás prestávajú pozerat „cez prsty“. Čo sa týka financovania, Matica slovenská je stabilizovaná. Po búrlivých rokoch 2014 – 2015 jej hos-

podárka reforma priniesla svoje ovocie. Financovaná je najmä zo štátnej dotácie a svojich neštátnych príjmov. Nemá nijaké dlhy a v krátkodobom horizonte nepredpokladáme návrat finančnej nestability – ak sa jej financovanie od základov nezmení.

• A v tom tkvie základná premena. Ustanovizne je financovaná najmä na účelovú dotáciu z Ministerstva kultúry Slovenskej republiky...

Reforma financovania spočívala v tom, že sme presne definovali reálne príjmy a výdavky a rozdelili na štátne a neštátne zdroje. Dôležitá je najmä finančná disciplína, ktorú ako správca vyžadujem nielen od zamestnancov finančného ústredia MS, ale aj od vedenia. Teda môžeme sa prikrývať paplónom, ktorý máme, a nestávať si zbytočné vzdušné zámky. Radšej pracovať

menej – však reálne a efektívne, ako mať veľké, niekedy nereálne predstavy o činnosti Matice.

• Vnímajú predstavitelia štátu zmeny v Matici za posledné roky? Alebo je pre nich Matica len okrajová záležitosť?

Politici veľmi citlivo vnímajú naše pôsobenie. Niektorí dokonca navrhujú jej prechod na občianske združenie. Našu činnosť však vymedzuje zákon. Stretli sme sa s novou ministerkou kultúry L. Laššákovou a našli sme spoločnú reč o budúcnosti Matice. Intenzívne informujeme o našej práci nielen ju, ale aj poslancov alebo iných ministrov. Zmeny postrehli. Preto aktuálne nie je účelová dotácia pre Maticu ohrozená.

Zhovárал sa Pavol JAVORSKÝ
Foto: SNN

V SNN 36/2018
SI PREČÍTAŤE

■ Historik Libor BERNÁT: V dejinách neexistuje niečo, čo by bolo pre človeka nezaujímavé
■ Pred 90. rokmi sa Slovensko ako právny subjekt zjavilo na politickej mape Česko-Slovenska
■ Fenomén Jána ČARNOGURSKÉHO a jeho dlhodobé pôsobenie na slovenskej politickej scéne

Slovenský syndikát novinárov sa otvorene politicky angažuje

Tragédia naďalej slúži manipulátorom

Eva ZELENAYOVÁ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Na Slovensku máme množstvo zákonov, ktoré ľudí k ničomu nezaväzujú. Napríklad jazykový zákon hovorí o prechýľovaní ženských mien, ale pre verejnoprávny telerozhlas (a nielen preň) to zrejme neplatí. Ústava zakazuje retroaktivitu, ale zákonodarcovia ju úspešne odignorovali a zrušili amnestie udelené pred dvadsiatimi rokmi. Tlačový zákon z roku 2008 zrušil povolanie novinár a organizácia, ktorá by mala byť stavovskou novinárskou organizáciou – Slovenský syndikát novinárov, si to všimla po desiatich rokoch!

Slovenský syndikát novinárov ako následnícka organizácia po Zväze slovenských novinárov začal svoje pôsobenie veľmi nešťastne. Svedčí o tom fakt, že predstavenstvo a tridsaťpäťčlenná rada SSN sa museli zaoberať triviálnou otázkou, či môže na pôde syndikátu vzniknúť platforma (klub?) Za pravdivý obraz Slovenska. Vedenie syndikátu uznalo, že takýto klub nemá v organizácii čo hľadať, novinárov usilujúcich sa písať pravdivo o Slovensku nepotrebuje. Neskôr sa syndikát zapojil do boja s „mečiarizmom“ a školil novinárov pod predvolebným heslom

Zmena. Zmaril prijatie tlačového zákona z dielne Hudecovho ministerstva kultúry, lebo o. i. mu prekážal paragraf o redakčnom tajomstve, bez akého sa v demokratickom štáte nezaobíde nijaký tlačový zákon. Že syndikát prišiel o všetok hmotný majetok, už akosi ani nikoho netrápi. Prestal vydávať informačný bulletin a nikdy sa nestal skutočnou stavovskou organizáciou novinárov.

■ HAD V KOLÍSKE

V ostatnom čase sa vedenie rozhodlo zvýšiť vážnosť SSN a zaslalo svojim členom mail, v ktorom im oznamuje, že najnovšie sa

syndikát dostal do „pracovnej skupiny na prípravu nových zákonných opatrení na zvýšenie ochrany novinárov“, a preto chce do tohto procesu zapojiť svojich členov. Mali by sa vyjadriť k zneniu definície novinára a k pomenovaniu situácií novinárov, pri ktorých treba zvýšiť ich ochranu, a čo treba, aby sa ich postavenie zlepšilo. Nevedno, čo sa myslí pod novými zákonnými opatreniami, ale ak by syndikát nepolitizoval, mohli byť novinári rešpektovanou časťou spoločnosti. Už do kolísky mu jeho funkcionári vložili hada. Už od kolísky nemala byť pravda základným fundamentom novinára.

Je nesporné, že novinár potrebuje pri svojej práci ochranu. Aj pred svojím vydavateľom. To môže zabezpečiť len zákonom stanovené povinné prijatie štatútu redakcie. Syndikát nikdy o to nemal záujem. Aj dotazníkové otázky skôr vyvolávajú pobúrenie než uznanie. Návrh vytvoriť obdobu bývalého Novinárskeho študijného ústavu, na ktorého likvidácii má svoj diel viny aj syndikát, je priam cynický. A neodpušiteľné je, že sa opäť vracia k politikárčeniu. Zneužíva vraždu Jána Kuciaka a Martiny Kušnírovej a vyzýva novinárov, aby sa podpísali pod vyhlásenie

plné politického nátlaku. Uvádza sa v ňom: „Stále nevieme, kto ich zabil a prečo to urobil. Stále máme pochybnosť, či je vyšetrovanie naozaj nezávislé. Ján písal aj o mafii, ktorá mala kontakty na ľudí v tesnej blízkosti bývalého premiéra Roberta Fica...“ A to už nie je apel nezávislej novinárskej organizácie, ale vytváranie nátlaku na vyšetrovacie orgány a manipulácia s verejnou mienkou.

Ktosi si zrejme znova spomenul na syndikát, ktorý v roku 1998 urobil skvelú prácu na zmenu vlády. A opäť našiel ľudí pripravených poslúžiť.

Platy zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme porastú

Minimálna mzda bude päťstodvadsať eur

Ján ČERNÝ – Ilustračné foto: internet

Partneri v tripartite sa na výške minimálnej mzdy nedohodli a súhlas všetkých zúčastnených sa bude hľadať v septembri. Rezort práce však trvá na svojom návrhu, aby minimálna mzda od budúceho roka stúpila o štyridsať eur na sumu päťstodvadsať eur a túto sumu plánuje predložiť minister práce Ján Richter v prípade ďalšej nedohody tripartity aj na rokovanie vlády.

Navrhovateľ hovorí o kompromisnom riešení. „Je to návrh, ktorý nezhorší konkurencieschopnosť podnikateľov; je to návrh, ktorý je zvládnuteľný a dosahy z neho vyplývajúce sú z dvoch tretín na podnikateľské subjekty a z jednej tretiny na verejné služby a štátnu službu,“ skonštatoval po rokovaní tripartity minister J. Richter. Minimálna mzda by sa mala v budúcom roku dotknúť približne osemdesiatich piatich tisíc zamestnancov.

Konfederácia odborových zväzov Slovenskej republiky naďalej

trvá na svojom návrhu, aby minimálna mzda stúpila na 635 eur. „Táto suma vyjadruje šesťdesiat percent predpokladanej priemernej mzdy na rok 2019. Napriek tomu odporúčame ministerstvu práce, aby svoj návrh prehodnotilo a navrhlo minimálnu mzdu minimálne na úrovni rastu o desať percent oproti súčasnej minimálnej mzde, aby tento rast bol ako predpokladaný rast miezd vo verejnom sektore pre rok 2019,“ povedala po skončení tripartity viceprezidentka konfederácie Monika Uhlerová.

Asociácia zamestnávateľských zväzov a združení tvrdí, že minimálna mzda je veľmi nadhodnotená. „Priemerná mzda rastie medziročne tri percentá a snažíme sa, aby ju minimálna mzda dobiehala, na motiváciu a odmeňovanie pracovníkov však zostáva malý priestor. Ak chceme riešiť vyššie mzdy, musíme to riešiť nielen tlačením na minimálnu mzdu, ale celkovými vplyvmi, aby sa mohli vyplácať vyššie mzdy,“ vysvetlil na tlačovej konferencii prezident asociácie Tomáš Malatinský.

Asociácia priemyselných zväzov zas navrhla zvýšenie o mieru inflácie za vlaňajšok, teda o 1,3 percenta. Návrh na zvýšenie minimálnej mzdy na päťstodvadsať eur je podľa premiéra Petra Pellegriniho primeraný. „Ja by som si veľmi želal, keby všetci sociálni partneri našli zhodu na výške minimálnej mzdy. Pravdepodobne k dohode nedôjde, a preto bude musieť vláda rozhodnúť, akú výšku stanovi,“ zhrnul Peter Pellegrini. Tabuľkové platy zamestnancov

pri výkone práce vo verejnom záujme sa majú od budúceho roka zvýšiť v priemere o desať percent. Vyplýva to z novely zákona o odmeňovaní niektorých zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme, ktorú schválila vláda. Účinnosť má nadobudnúť prvého januára budúceho roka. Najdôležitejšou zmenou je, že všetky platové tarify budú nad úrovňou minimálnej mzdy, a teda má reálne dôjsť k zvýšeniu platu každého zamestnanca pri výkone práce vo verejnom záujme.

VŠIMLI SME SI

Na južnom Slovensku sa dejú zvláštne veci. Názvy obcí sú v maďarčine, názvy železničných staníc tiež, oznamy v rozhlasoch a názvy mnohých obchodov takisto a najnovšie – aj štátna symbolika je tam maďarská. To však je už trochu „silná káva“.

Kto skúša trpezlivosť?

Maďarská zástava veže na kalvínskej kostole v Šamoríne, len pár kilometrov od Bratislavy.

Slovenské národné noviny upozornil na to čitateľ, ktorý napísal: „V Šamoríne na kalvínskej kostole na veži veje maďarská vlajka (priložené foto), je to v poriadku s demokratickými zásadami a Ústavou Slovenskej republiky a právami menšín na Slovensku? Nie je to nezákonné? Napíšte mi, prosím, ak budete mať čas a vôľu, či je to právne v poriadku.“

Už na prvý pohľad je jasné, že podobné nacionalistické aktivity určite nie sú v duchu úsilia o dobré susedské spolunažívanie majority s menšinou na danom území Slovenska, konkrétne zo strany národnostnej menšiny. V každom prípade – redakcia SNN oslovila matičné Stredisko národnostných vzťahov a od Margaréty Vyšnej získala takéto vyjadrenie: „Používanie cudzích štátnych symbolov na území Slovenskej republiky upravuje legis-

latíva. V prípade cudzej štátnej vlajky na kalvínskej kostole v Šamoríne podá Matica slovenská podnet na Ministerstvo vnútra SR na prešetrenie. Na slovenskom juhu je už príliš veľa systematicky a organizovane zverejňovaných maďarských symbolov, čo nás musí znepokojovať.“

Zákon je v tomto smere naozaj nejednoznačný. Upravuje síce používanie štátnej symboliky, ale nerieši symboliku cudzieho štátu na našom území. S jedinou výnimkou. Zákon o používaní štátnych symbolov v jednom zo svojich paragrafov stanovuje, že „znak“ iného štátu sa môže na verejných budovách na Slovensku používať iba vtedy, ak ide o diplomatické zariadenia iných štátov. Otázne je, čo tento zákon myslí pod pojmom znak, logicky z toho vyplýva, že by sa to malo týkať aj vlajky.

Už zo slušnosti a z všeobecne platného protokolu musí však byť každému jasné, že to, čo stanovuje zákon o umiestňovaní vlajok, treba dodržiavať. A ten zas nepriamo hovorí, že možno použiť aj inú vlajku ako slovenskú, ak ide o vlajku Európskej únie alebo vlajku územnej samosprávy. V každom prípade, ak zistíme viac podrobností o zákonných úpravách, ktoré by mali v takýchto situáciách platiť, budeme ich publikovať.

Ján ČERNÝ

Južne od Nitry stojí v chotári Branča takmer neznámy sochársky monument

Jedinečný príbeh svätých za dedinou...

Po prečítaní titulku zrejme vám v prvom momente prídu na myseľ známe verše Ladislava Novomeského. Básnika, predstaviteľa skupiny DAV a dobovú intelektovú autoritu kdesi na vidieku inšpiroval kríž toho, „čo sa obetoval za nás a sníma hriechy sveta“. Lenže svätí, o ktorých budú nasledujúce riadky, sú celkom konkrétni a stoja takmer zabudnutí južne od Nitry na miernom návrší pri málo významnej a ešte menej frekventovanej ceste z Branča do Štefanovičovej...

Málokto o tomto súsí svätých Cyrila a Metoda od významného slovenského sochára Františka Gibalu (1912 – 1987) vie, veď ako sa ľudovo vraví, stojí pánubohu za chrbtom. A musím sa priznať, že tiež som o tejto majstrovej soche nechýraval, kým mi ju ako regionálnu raritu neukázal popredný nitriansky filatelista Dr. Jozef Gál, organizačný pilier chýrnych filatelistických výstav pod Zoborom Nitrafila.

Dielo prešovského sochára a okolností jeho inštalovania na tomto mieste poskytujú pritom zaujímavý príbeh. Sochár tento cyrilo-metodský monument vytvoril na objednávku nitrianskeho župana Štefana Haššíka (1898 – 1985), ktorý ho dal na náklady župy osadiť na pahorku v katastri vtedajšej pohraničnej obce Branč chrbtami solúnskych misionárov k „novej“ hranici, aby symbolizoval slávnosť slovenskej minulosti a nedotknuteľnosť územia Slovenska. Župan Haššík, vojenský veliteľ skupiny „Michalovce“, v Malej vojne proti rozpiatým Maďarom, tento politický zámer dômyselne odôvodnil historikou, že na tomto mieste solúnski bratia po namáhavom

putovaní do Nitry a na Veľkú Moravu oddychovali...

ČO INÍ NEPÍŠU

Takmer neznáme súsošie vierozvestcov na „južnej hranici“ v chotári obce Branč.

Keď už sme spomenuli Nitrafilu, treba tiež dodať, že počas tohtoročných osláv Nitry, milá Nitra sa aj vďaka Dr. Jozefovi Gálovi uskutoč-

nila druhá súťažná filatelistická česko-slovenská výstava I. stupňa, ktorá bola obsahovo zameraná na 1190. výročie vysviacky prvého kresťanského chrámu v strednej a vo východnej Európe práve v Nitre, 1150. výročie uznania slovanského liturgického jazyka pápežom Hadriánom, 770. výročie od udelenia mestských výsad Nitre kráľom Belom IV., a tiež na storočnicu československej poštovej známky a štvrtstoročie slovenskej poštovej známky.

Ak niekedy zabľúdate do vinohradov pri Nitre, nájdite si chvíľu na vyhľadanie pôsobivého cyrilo-metodského súsošia umiestneného na pomerne netypickom mieste. Istotne nebudete sklamaní, ak si ho pozriete. Určite oceníte jeho pôsobivú umeleckú kompozíciu so zrelým umeleckým prejavom majstra Gibalu, ktorého diela možno obdivovať najmä v metropole Šariša a v jej okolí – trebárs v Tokajiku s dramatickou skulptúrou Návrat do vypálenej obce – navyše už s poznaním, prečo je tento monument tak nezvyčajne umiestnený.

Text a foto: Emil SEMANCO

Volební lídri veřejnej mienky

Eva ZELENAYOVÁ

Predvolebné preferencie z prieskumov verejnej mienky nie sú celkom smerodajné. Neobjavujú sa v nich strany či hnutia, ktoré sa do politického zápasu pripravujú, aj keď v ňom nemusia obstáť. Z dnešných parlamentných strán sa pravdepodobne všetky do NR SR dostanú. Ide o to, či zvýšia svoje volebiské zisky, alebo naopak stratia. Istým paradoxom v súčasnom rozložení síl zostáva Most – Híd, ktorý do ostatného volebného obdobia bol súčasťou dnešných opozičných strán, a pravdepodobne s ním tieto strany po budúcich voľbách opäť rátať.

Aké sú teda vyhliadky strán a hnutí do budúcich parlamentných volieb? Na pravej strane politického spektra je situácia takmer jednoznačná. Pribudnúť môže strana Andreja Kisku, ak si ho nepostaví za lídra Štefunkovo

Progresívne Slovensko a Beblavého Spolu. Azda si lídri týchto dvoch strán nemyslia, že sú dostatočným magnetom pre voliča? Obidva subjekty vyznávajú hodnoty liberálnej demokracie, čo neznie ako práve najžiadanejší smer pre klasického slovenského voliča. Vo vedení Progresívneho Slovenska sú trebárs známy podporovateľ skupín LGBTI Martin Poliačik a kandidátka na funkciu prezidenta Zuzana Čaputová. Jej billboardy Slovensko oblepili už dnes, aj keď sa ešte nezačala zákonom stanovená kampaň...

V Beblavého strane Spolu je zaujímavou tvárou Jozef Mihál, minister práce v Radičovej vláde. Ten sa pred vstupom do politiky zaoberal poradenstvom pre ľudí, ako ogabať štát o dane. Táto strana je pozoruhodná aj tým, že hoci vznikla v januári 2018, na

svojej stránke uvádza, že po voľbách v roku 2016 odmietla ponuku Smeru na vládne posty. Tým vraj splnila sľub daný pred voľbami svojím voličom, že s Ficcom do vlády nepôjde. Zeby príklad použitia retroaktivity v praxi?

KOMENTÁR

Značne neprehľadná je spoločnosť národnárov. Okrem parlamentných SNS a ĽSNS sa k národnému pilieru hlási viacero strán či lídrov bez jasne uvádzaných politických subjektov. Tento elektorát sa po zániku HZDS rozptýlil a volil tiež strany, ktoré sa do parlamentu nedostali. Viaceré dlhodobé živoria, iné sa dávajú dohromady. V ostatnom čase upozornil na seba nezradený poslanec Peter Marček, avizujúci vstup do volieb s novou stranou. Cestou na Krym sa zvidi-

telnil aj pre tých, ktorí o ňom dosiaľ nepočuli. Marček však nie je v politike nováčik. Bol spoluzakladateľom Gašparovičovho HZD, v roku 2012 kandidoval so Stranou občanov Slovenska, ktorú založil rok pred voľbami. Neuspel, a tak stranu ponúkol Borisovi Kollárovi a s ním sa dostal do parlamentu. Pravda, pod názvom Sme rodina – Boris Kollár. Znepokojujúcim faktom jeho krymskej návštevy bola účasť Igora Cibulu, bývalého riaditeľa rozviedky SIS a infiltrovaného agenta tajnej služby v médiách.

Vo voľbách v roku 2016 sa ukazovala spoločná kandidátka národne a kresťansky orientovaných strán. Do prípravného procesu vstúpil tiež Sergej Kozlík so svojou Stranou demokratického Slovenska. Mal byť jednotkou na kandidátke, dvojkom Kotleba. Napokon si to rozmyslel, a keďže časť strany sa pridala k ĽSNS, do nasledujúcich volieb ide pod názvom Národná koalícia. Jej predsedníčkou sa stala Slavěna Vorobelová, Kozlík zastáva post podpredsedu. V súčasnosti pracujú na spoločnom postupe s Pracou slovenského národa. Ide o pretransformovanú stranu pod vedením bývalého podpredsedu SNS Romana Stopku. Táto strana

bola zaregistrovaná v roku 2010, pôsobila pod rozličnými názvami, až jej súčasnú podobu predstavil Stopka pri príležitosti dvadsiateho piateho výročia vzniku Slovenskej republiky prvého januára tohto roka.

Do parlamentu má namierené i Slovenské hnutie obrody, vyzbieralo potrebný počet podpisov na registráciu hnutia. Jeho cieľom je upevňovanie vlastenectva, boj proti morálnemu rozkladu spoločnosti a za zachovanie tradičných hodnôt. Vedie ho Róbert Švec. Na konferencii o bezpečnosti usporiadanej Iniciatívou 2016 seabedome vyhlásil, že si berú Slovensko späť.

Nie bez zaujímavosti je ohlásený návrat Vladimíra Mečiara do politiky. Mikuláš Dzurinda hneď zareagoval, že si zopakujú deväťdesiate roky... Mečiar ako zakladateľ druhej štátnosti má dosť dôvodov nestáť bokom, keď sa v štáte rozmáha rozvratná činnosť. Zatiaľ nie je jasné, s akou stranou chce bojovať o miesto v parlamente, no podľa jeho verejných vyjadrení má celkom jasno v tom, ako zabrániť ďalšiemu rozkladu spoločnosti. Mečiar je jedným z najcharizmatickejších politikov na strane národných síl, takže jeho šanca na úspech môže byť reálna.

Dvojité meter stále funguje

Maroš M. BANČEJ

Čo starší čitateľ si iste pamätá prednovembrový, trochu vulgárny vtíp o robotníkoch. Vraj, aký je rozdiel medzi robotníkom u nás a na Západe? Tamojší pracujúci si ráno hodí dve vajcia na panvicu, urobí si hemendex a odvezie sa v mercedese do roboty, aby sa dal vykorisťovať. Naš robotník hodí dve vajcia na bicykel a odchádza do roboty vládnuť. Pripadalo nám to vtedy veľmi smiešne. Ostatne, ako väčšina vtedajších politických vtípov, ktoré sme ešte volali protištátne, a nie nekorektné. Neustále atakovaní vtedajšou propagandou sme ironizovali jej oficiálne výstupy. Samozrejme, opatrne, lebo o udavačov nebola núdza. Témy na výsmech či ironii sa núdali samé. Zahŕňajúci kapitalizmus verzus rozkvitajúci socializmus, úspechy sovietskych vedcov najlepších na svete, ktorým sa podarilo

„rozdojiť“ capa a podobne. Okrem platených stranických ideológov a aparátnikov sa aj vtedy našli „užitoční idioti“, povedané vraj ústami „veľkého Lenina“, ktorí oficiálnej ideológii verili takpovediac zadarmo. Jednoducho, už od detstva sme si

POZNÁMKA

zvykali, že to, čo sa hovorí za štyrmi múrmi bytu, prinajhoršom krčmy, nesmie sa hovoriť na verejnosti, teda dvojité meter.

Po novembri '89 bola jednou z kľúčových požiadaviek požiadavka plurality, zrušenia cenzúry, odstránenie vedúcej úlohy strany, sloboda cestovania, skrátka základné atribúty demokracie, ktoré sme si maľovali v ružovejších farbách, ako sa celé desaťročia usilovali komunisti namaľovať nám komunistický raj na

zemi. Prvé roky po novembri to skutočne vyzeralo pomerne ružovo až na explóziu nezamestnanosti, prvých bezdomovcov a mafiánske eldorádo spravádzané strelbou a výbuchmi v uliciach. Postupne sa však pomery utriasli, pokiaľ tak možno hovoriť výpredaju národného majetku do zahraničných rúk a vzniku miliárdarskej oligarchie. Ak by sme mali hodnotiť pomery z pohľadu takzvaných mienkotvorných médií, tak si v našom európskom dome žijeme takmer ideálne. Až na vládnucu koalíciu a nacionalistických, xenofóbnych, ba až fašistických jedincov, ktorí nevedia pochopiť, že národné štáty sú prežitok a multikultúrne obohacovanie nekompatibilnými hordami z Ázie a Afriky je heslo dňa. Môžeme napríklad slobodne cestovať. To, že väčšina populácie sa horko-ťažko zmôže na jednu desaťročnú dovo-

lenku, a často ani to nie, lebo dovolenku si minuli na vyležanie chorôb, to je iná vec. O dôchodcoch a mase ľudí na hranici chudoby ani nevraviac. Neexistuje cenzúra a máme slobodu slova a názoru. To je ďalšia obľúbená mantra euronadšencov, keďže zistili, že reči o dostatku banánov a mandarínok ľudia nevnímajú ako bohvieakú výhodu v porovnaní so strachom zo straty zamestnania, so stresom a s bujnajúcou chorobnosťou spojenou s devastáciou medziľudských vzťahov. Ako je to s tou slobodou slova a názoru, dokazuje napríklad nedávny prípad. Na internete sa objavila fotomontáž s názvom Winetou, nemecký film 2020. Boli na nej zobrazení hrdinovia z klasického filmu, ale všetci ako černosi. Okamžite sa zdvihla vlna odsúdenia od mimovládok a spomínaných užitočných idiotov, že je to xenofóbny paškvil, ktorého autori si zaslužia postih. Tí istí aktivisti cudne mlčali, keď sa na obálke istého týždenníka objavil Ľudovít Štúr v uniforme pripomínajúcej Hlinkovu gardu, keď svätých Cyrila a Metoda zobrazil istý portál ako opité duo a mohol by som pokračovať. Dvojité meter zasa funguje. A lepšie ako kedykoľvek predtým.

AKO BOLO, ČO BOLO

Dramatický príbeh cestovateľského dobrodruha, vrbovského rodáka Mórica Beňovského poznala slovenská verejnosť z románu Joža Nižnánskeho a z neho vychádzajúceho televízneho seriálu Vivat, Beňovský!. V čase premiéry seriálu vyrábala STV legendárne televízne pondelky a skvelé diela, ako bol trebárs Adam Šangala... Kritériá boli vysoké, nuž nečudo, že kritika povrchný seriál zrezala. Keď ho však teraz zreprízovali, v konkurencii súčasných narýchlo zbúchaných, plytkému vkusu poplatných seriálov sa nám javí ako hodnotné umelecké dielo.

Beňovskológovia však ostanú nespokojní. Nižnánsky síce vymyslel historicky neexistujúcu postavu Omachela, ktorá počas celého seriálu otravuje hlavnému hrdinovi život (s démonicky vytreštenými očami ju zahral maďarský herec Jácint Juhász), ale román i jeho televízna verzia ostali ďaleko od historických reálií. Najlepším svedectvom je čerstvá knižka cestovateľa a diplomata Miroslava Musila Skutočný príbeh Grófa Mórica Beňovského.

Jej autor spolu s priateľmi prebrázdil Beňovského trasy. Presvedčil sa, že na Madagaskare po zrušení koloniálneho panstva likvidovali názvy súvisiace s menami kolonizátorov, ale Beňovského pamiatku zachovali. Na rozdiel od

Pravý príbeh kráľa Madagaskaru

Peter VALO

nás ho považovali za Maďara alebo Poliaka, o čo sa pričínili maďarskí a poľskí propagátori. Neďaleko tabule Rue Benyowski je nápis Benyowsky utca, kde zanechali stopu Maďari, a o kus ďalej osadili Poliaci kameninový reliéf s francúzskym nápisom: Beniowski, magnát kráľovstva poľského a uhorského. Veliteľ dobrovoľníckeho zboru. Miestny prekvapilo, keď im Musil odovzdal výpis z registra Piaristického gymnázia v Svätom Jure, kde sa Mórica Beňovský zapísal ako

nov prosperujúcej kolónie. Na svoju stranu a pre svoje zábery si získal miestnych kráľov...

Beňovský nebol hocikto. Ako lev salónov patril medzi obľúbených Madame du Barry. Kontaktoval sa s Benjaminom Franklinom, Georgeom Washingtonom či Giacocom Casanovom. Predstaviteľ poľskej šľachty, ktorá sa postavila proti proruskému kráľovi, mu udelili hodnosť generálmajora republiky. Ľudovít XVI. ho vyznamenal prestížnym Radom Svätého Ľudovíta. Syn Márie Terézie Jozef II.

presvedčil matku, aby mu dala amnestiu a udelila grófsky titul. Vrátil sa na Slovensko, kde v roku 1778 kúpil majetok v Beckovskej veske. Stihol vypracovať projekt na prepojenie Dunaja s Adriatickým morom. Vzápätí opäť podľa-

slovenského rodáka. S pomocou francúzskej ambasády inicioval putovnú výstavu v USA. Pri jej otvorení povedal o Mórica Beňovskom francúzsky veľvyslanec Bujon de l'Estang: „Jeho jedinečný osud spojil viacero krajín Európy, vytvoril tiež mosty medzi svetadielmi Áziou, Afrikou, Európou a Amerikou.“ V novinách Washington Diplomat napísali: „Gróf Beňovský by mal byť známy v každej americkej domácnosti. Je to hrdina ako stvorený pre Hollywood.“

O výstavu prejavilo záujem aj sídlo UNESCO v Paríži. Musilov nadriadený ju však zavrhol s výrokom: „S takými ako Beňovský sa v zahraničí prezentovať nebudeme!“

Bum, pečiatka. Takýchto príbehov máme viac a na podobné hlúposti sme si na Slovensku zvykli. Stačí si spomenúť na iniciatívu predsedu NR SR Richarda Sulíka, ktorý za pomoci politicky korektných historikov z pozície moci olúpil o titul kráľa Svätopluka. Teraz si nášho kráľa bez problémov prisvojujú Česi, ktorí, len tak mimochodom, prví vyskočili z vazalstva na Svätoplukovej ríši.

SEBAOBRAHA

Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky zaznamenal zvýšený nárast podaní spotrebiteľov proti internetovým obchodom www.theperfumesshop.world, www.parfumy.website a www.vonnyparfum.club, ktoré v slovenskej verzii ponúkajú napodobneniny parfumov výrobcov známych svetových značiek. V podmienkach predaja uvádzajú, že vyobrazené originálne parfumsy na stránke slúžia výlučne na porovnanie a predajca nie je majiteľ ich licencií. Z dostupných informácií a z priložených podkladov od spotrebiteľov vyplýva, že obchody sú zaregistrované v Paname a ich prevádzkovateľom je spoločnosť Global Distribution Solutions, Wells Fargo Tower, 2200 Concord Pike, Wilmington DE 19803, USA.

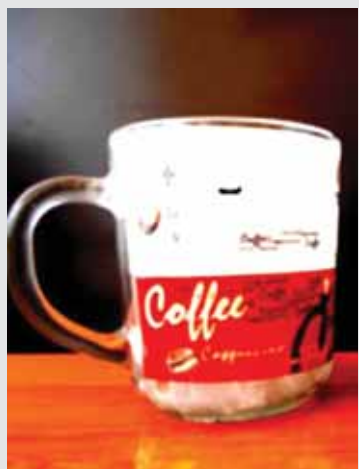
Čachre s vôňami

Z obsahu spotrebiteľských podaní je zjavné, že sľubované luxusné parfumsy sú v skutočnosti parfumované vody naplnené v jednoduchých „lowcost“ fľaštičkách, zabalené v papierovom obale bez celofánového prebalu, označené iba číslom vône bez povinných údajov. Predávajúci síce umožňujú spotrebiteľom odstúpiť od zmluvy, ale len v deň objednávky, nereaguje na odstúpenie od zmluvy do štrnástich dní bez udania dôvodu a pri vrátení tovaru nevráti peniaze. Navyše, po prevode platby za objednaný tovar nemožno s predávajúcim komunikovať.

Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky preto odporúča spotrebiteľom dôkladne zvážiť svoje rozhodnutie zakúpiť si parfumsy vo vyššie uvedených internetových obchodoch. Ďalej upozorňuje spotrebiteľov na skutočnosť, že kontrolná činnosť orgánov verejného zdravotníctva je v rámci ich kompetencií zameraná len na podnikateľské subjekty so sídlom na území Slovenskej republiky a nie sú oprávnené vymáhať platby za nedodaný, respektíve vrátený tovar. V prípade ľubovoľného problému s podnikateľským subjektom z iného členského štátu Európskej únie majú spotrebiteľia možnosť obrátiť sa na Európske spotrebiteľské centrum v SR a Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky.

Na trhu sa tiež vyskytuje nebezpečný výrobok – hrnček (sklo s dekórom kávy), s objemom dvesto mililitrov. Podľa skúšok vykonaných Národným referenčným laboratóriom pre materiály prichádzajúce do kontaktu s potravinami v Poprade výrobok v parametri obsah kadmia a olova vo výluhu vzorky presahuje limitné hodnoty uvedených ťažkých kovov, čím nespĺňa požiadavky Výnosu Ministerstva pôdohospodárstva SR a Ministerstva zdravotníctva SR.

Zdroj: ÚVZ

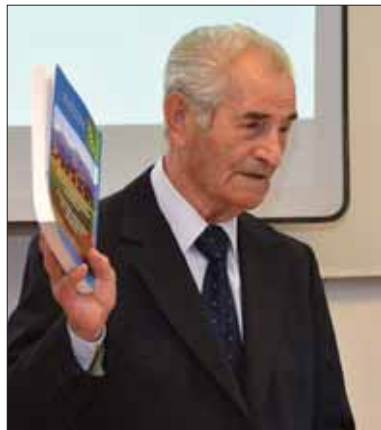
Nebezpečný a nekvalitný výrobok, pred ktorým varujú príslušné štátne orgány.

Ekonom, pedagóg, publicista, politik i diplomat Ing. Ladislav LYSÁK, DrSc., jubiluje

Múdrost' je naše svedomie, poznanie šancou

Zhovárал sa Ivan BROŽÍK – Foto: archív SNN, Štefan KAČENA

Odborník, akých máme málo. Neodišiel do sveta za kariérou, zostal na Slovensku a aj v dňoch vzácneho životného jubilea – osemdesiatych piatych narodenín – pracuje pre našu krajinu s plným nasadením síl, zdravia i celoživotných vedomostí. Ing. Ladislav Lysák, DrSc., predseda Slovenskej ekonomickej spoločnosti – Nezávislého združenia ekonómov Slovenska, sa dožíva krásneho životného jubilea.

Prominentný expert na agrozert Ing. Ladislav LYSÁK, DrSc., je na stránkach SNN častým hosťom.

Stalo sa už akýmsi pravidlom, že zo slovenského mediálneho sveta sa vytrhali natrvalo všetci skôr narodení a takmer všetci múdri, vzdelaní a skúsení. Práve nemúdrost' a povrchnosť zaplnila informačný priestor, a tak sa popri absolútnych banalitách na nás valia zo všetkých strán iba ploché myšlienky a ploché témy. Už dávno to pripomínal práve Ladislav Lysák v starších rozhovoroch pre Slovenské národné noviny.

„Problematike vedomostnej ekonomiky sa venovalo veľa strategických dokumentov, chýba však koordinácia týchto iniciatív a ich následná realizácia. Slovensko momentálne čelí zásadným ekonomickým výzvam, ktoré si vyžadujú nový prístup v oblasti hospodárskej politiky. Musíme zaviesť stabilné systémové prostredie a opatrenia na podporu tvorby a využívania nových poznatkov vo výskume, vývoji a v inováciách, čo si vyžaduje isté finančné zdroje. Ibaže zo štátneho rozpočtu sa každoročne znižujú. Ďalším negatívom je, že aj prostriedky z eurofondov sa najmenej využívajú práve v oblasti podpory vedomostnej ekonomiky.“

Tieto slová možno pokojne publikovať aj s dnešným dátumom. Múdrost' je našim svedomím. Poznanie

našou šancou. Ak ich budeme ignorovať, dopúšťame sa veľkej krivdy na vlastnom štáte. Za stále nadčasovú možno považovať aj nasledujúcu myšlienku či dokonca apel Ladislava Lysáka.

„Je načase urobiť dôslednú objektívnu analýzu. (O využívaní eurofondov; pozn. red.) Aby sa ukázalo, do akej miery to spôsobuje byrokracia, že sme na svoje projekty prísnejší než úspešnejšie štáty, alebo diletantstvo, nedbanlivosť zodpovedných či azda aj vedomé poškodzovanie národnostných záujmov?“

• Dlhodobu sa venujete pôde, jej ekonomickému potenciálu,

Starostlivosť o agrozert to nie sú len štúdie, prednášky a hľadanie spôsobov, ako zabezpečiť, aby fungoval uspokojivo a plnil poslanie, ale sú to aj prehliadky jeho úspechov, ako je od roku 1974 nitriansky Agrokomp.

potrebu jej ochrany zo strany štátu. Prečo?

„Pôda – územie, kde sme sa narodili, prežili detské i mladé letá, na ktorej sa usadili a ktorú zveladovali pokolenia našich predkov Slovanov, je zem posvätná. Pre všetkých Slovákov aj spoluobčanov žijúcich s nimi v zhode. Na nevelkom území (od čias Svätopluka) je spôsobila uživiť aj dvojnásobok terajšieho počtu obyvateľov a prispieť na vidieku k výraznému zvýšeniu pracovných miest v agro-sektore aj

našmu ÚERP-u. Teraz z nich profitujú deštruktóri.

• Ako vnímate fakt, že bohatstvo skryté v našej pôde objavili oveľa skôr podvodníci ako štátni úradníci a samotný štát?

Nie je pravda, že nepoznáme bohatstvo našej pôdy. Venujeme jej ochrane a efektívnejšiemu využitiu na prospech našej ekonomiky a najmä spoločnosti veľkú pozornosť. Tragédiou je, že mnohí veľkí vlastníci pôdy sami neobrábajú

a z pohľadov praxe v dobre vyhriatych kanceláriách špekulujú, ako ju najvýhodnejšie predať či prenajať. Pretože naše zákony považujú vlastníctvo za nedotknuteľné, neumožňujúce, aby kompetentní úradníci/rezort do toho účinne zasiahli. Aj preto sa prijímané zákony beztestne porušujú.

• Aké by mali byť prvé krízové opatrenia, aby sa naďalej nestávalo, že agrodotácie poberajú aj tí, ktorí pôdu nevlastnia, prípadne ich poberajú na neproduktívne plochy?

Treba zabezpečiť plnú zodpovednosť žiadateľov o dotácie za pravdivosť uvádzaných podkla-

dov, následne precíznú kontrolu zo strany Poľnohospodárskej platobnej agentúry a postihy – podľa miery previnenia bez ohľadu na funkčné či iné pozície. Upraviť legislatívu a nariadenia tak, aby poľnohospodársku pôdu mohol vlastníť len ten, kto na nej pracuje. Kto ju aktívne obrába.

To sú aktuálne myšlienky múdreho jubilanta, ktorému Matica slovenská i redakcia Slovenských národných novín úprimne želajú ešte veľa zdravia a tvorivých síl.

MEDZI NAMI

Spor o prvého muža Pražskej jari Alexandra Dubčeka trvá dodnes. Nie je zvláštne, skôr prírodné, že jeho meno sa pri päťdesiatom výročí vpádu armád Varšavskej zmluvy do Česko-Slovenska spomínalo v Českej republike iba okrajovo. Český historik a politológ Jiří Suk vyjadril postoj k Dubčekovi otvorene už dávnejšie: „Po novembri 1989 u nás existovala tendencia Dubčeka vymazať alebo dokonca dehonestovať.“

V Českej televízii sa na tému dubčekovskej éry v pamätný deň 21. augusta 2018 pohovorilo kadečo. Luboš Dobrovský, ponovembrový minister obrany ČSFR a neskôr kanclár Václava Havla, nazval pôsobenie mužov Pražskej jari zradou a nepriamo zradcom aj Alexandra Dubčeka. Najľudskejší politik a fenomén moderných slovenských dejín bol obvinený aj na Slovensku – v Denníku N vyšiel článok s jednoznačným názvom: Dubček nebol demokrat.

Aj keď nie je dôležité, čo dnes hovoria havloidi v Čechách a čo sa píše v slovenských liberálnych novinách, predsa len stojí za to pristaviť sa pri očierňovaní veľkých mužov národa, ktoré vypúšťajú na papier, na sociálne siete a do éteru ako trus novodobí falzifikátori dejín.

Všetkým nactiutráčom treba povedať bez prikrášľovania, že Dub-

ček bol výnimočný charakter a demokrat vtedy a keby žil, bol by demokrat aj dnes. Lišil sa od vtedajších politických tvárí a lišil by sa aj od tých terajších. Čo si myslel, to hovoril, a podľa toho, čo hovoril, aj konal. Protagonista Pražskej jari nevyhovoval niektorým mocenským silám pred ani po tzv.

S pravou ľudskou tvárou

Ludovít ŠTEVKO

nežnej revolúcii. Volanie Slovákov aj Čechov „Dubček na Hrad!“ nebolo príjemné práve vyliahnutým politikom z Občianskeho fóra, Verejnosti proti násiliu ani samotnému Václavovi Havlovi, za ktorým podľa niektorých prameňov stálo KGB aj väčšinové federálne komunistické kridlo vedené Mariánom Čalfom. Mnohí fundamentalní komunisti Dubčekovi zazlievali jeho „mäkký socializmus s ľudskou tvárou“ a nekomunistickí hrdinovia nových čias ho z princípu neznášali práve pre jeho komunistickú minulosť a víziu demokratického socializmu.

Pavol Dubček si spomína, ako otcovi veľmi prekážalo porevolučné rozkrádanie štátneho majetku: „On by nedopustil takéto tunelovanie zdrojov v Česku a na Slovensku, ku ktorému

prišlo. Práve preto naňho ako na komunistu útočili a skutoční bolševici Adamec a Čalfa získali rozhodujúce štátne funkcie.“

Dvadsať rokov Dubčekovho domáceho vyhnanstva a nepretržitého sledovania agentmi ŠtB neznamenalo pre novú mocenskú elitu

nič – vyhadzovali mu na oči podpis pod normalizačné podmienky, ktoré nadiktoval česko-slovenskému straníckemu vedeniu šéf Kremľa Brežnev po okupácii republiky armádami Varšavskej zmluvy a internácii vedenia ÚV KSČ v Moskve. Pravdou, na ktorú sa zabúda, je, že protokol podpísali pod nátlakom všetci vtedajší lídri Pražskej jari okrem Kriegla, a pravdou je aj to, že Dubček to ťažko niesol a dlho sa nevedel vyrovnáť s touto ponižujúcou udalosťou.

Aký bol vlastne Dubček politik? Málo razantný vizionár, ktorý sa vedel ostro postaviť proti Novotnému, ale nevedel sa postaviť proti Brežnevovi? Mal riskovať vyciňovanie revolučných tribunálov v okupovanom Česko-Slovensku, mal sa obetovať a napríklad pre-

žiť zvyšok života v sibírskej gulagu? Rozlúštenie tejto dilemy nájdeme v jednoduchšej odpovedi, či by tým pomohol svojej krajine. Dubček a jeho ľudia zostali osamotení – verbálne odsúdenie vpádu do Česko-Slovenska zo strany Západu bolo iba šepotom do tmy. Prezident USA sa vtedy demonštratívne odobral dovolenovať na svoj ranč, čo bol pre sovietske vedenie signál, že sa Amerika nehodlá miešať do vnútorných záležitostí socialistickeho bloku, keď má sama problém s krachujúcim vojnovým ťažením vo Vietname...

Alexandra Dubčeka vnímalo a doteraz vníma zahraničie len pozitívne. Podľa nemeckej historičky Susanne Schattenbergovej rozhodnutie prvého tajomníka ÚV KSČ podpísať v auguste 1968 normalizačný moskovský protokol bolo zodpovedné, lebo v opačnom prípade by stratil

možnosť zabrániť rozsiahlemu krviprelievaniu. Päťdesiat rokov po boji je odrazu priveľa generálov, ktorí by situáciu zvládli inakšie a lepšie ako „insitný politik Dubček“. Muža, ktorého právom radíme k veľkým postavám národa popri Štúrovi a Štefánikovi, môžu rôzni národní bezdomovci nazývať komunistickým reformátorom, idealistom či vizionárom, z jeho ľudskej tváre to neuberie. Naopak, zvýrazní jej dôležitosť, lebo vízie a ideály sú potrebné aj v čase neludského pragmatizmu ako dúšok vody na púšti, bez ktorej sa nezaobíde duša národa.

Otec národa Andrej HLINKA opustil svoj ľud pred osemdesiatimi rokmi Za Boha život, za národ slobodu!

Beáta KATREBOVÁ BLEHOVÁ – Foto: Emil SEMANCO

Andrej Hlinka zomrel v predvečer udalostí, ktoré otriasli nielen Slovenskom, ale za niekoľko mesiacov zmenili mapu celej Európy a vyústili do „najstrašnejšej vojny v dejinách ľudstva“, ako ju výstižne charakterizoval vynikajúci pápež Pius XII. Hlinkov pohreb, ktorý sa konal v nedeľu 21. augusta 1938 za účasti štyroch biskupov, takmer tisíce kňazov, predsedu čs. vlády Milana Hodžu a bezmála stotisíc smútiacich účastníkov z celého Slovenska a zo zahraničia, bol jednou z najpozoruhodnejších udalostí v medzivojnovom Česko-Slovensku.

Hlinkov pohreb bol mohutnou manifestáciou slovenského národa, akú Slovensko dovtedy nezažilo, ako aj dôkaz toho, že Hlinkov politický program zhrnutý do hesla „Za Boha život, za národ slobodu“ našiel u jeho nasledovníkov trvalú odozvu. Za Boha treba položiť život, čo znamená primát náboženstva pred národovectvom, a za presadzovanie potrieb národa sa netreba báť žalára a dokázať sa zrieť aj osobnej slobody, čoho vynikajúcim dôkazom bol práve niekoľkokrát väznený Andrej Hlinka.

■ NA POHREBE

Zaznelo tu niekoľko prejavov od významných slovenských dejateľov. Oplatí sa pripomenúť najmä slová vtedajšieho ministerského predsedu Milana Hodžu, ktorý stál takpovediac na druhej strane bariády a napriek všetkej politickej rivalite si zachoval k Hlinkovi srdečný priateľský vzťah.

„Prichodí rozlúčiť sa s našim Andrejom Hlinkom. Uniká nám z časnosti veľká postava súčasných slovenských dejín a ja prichádzam ako predseda vlády (...) pokloniť sa mu s nedotknuteľnými pocitmi i s vďačnosťou za všetko to, čo vykonal pre národ a štát. Ťažké

AKTUÁLNE

lúčenie, a najťažšie mne a nám tak mnohým, lebo pochovávajúc Andreja Hlinku odoberáme sa od úseku slovenskej minulosti, ktorá je i moja vlastná a ktorá patrí celému slovenskému pokoleniu, ktorého úlohou bolo pripraviť náš slovenský národ na slobodu v rámci obnovenej historickej štátnosti.“

„Pripraviť slovenský národ na slobodu...“ to bola úloha, ktorej sa Andrej Hlinka zhostil skutočne vynikajúcim spôsobom, keď založením kňazskej rady a agitáciou na prospech novej republiky pomohol získať pre myšlienku nového štátu široké vrstvy odnárodného Slovenska. Bol presvedčený, že opcia česko-slovenského štátu bola v danej dobe jedinou záchranou pred maďarizáciou, aj keď si uvedomoval, že spoločný štát prinesie mnohé negatíva pre náboženský a národný život Slovákov či už v podobe sekularizácie alebo voľnomyšlienkarstva.

■ CHOROBA BOLŠEVIZMU

Andrej Hlinka bol najmä katolícky kňaz verný Cirkvi a Svätej stolici. Preto požiadavka auto-

Portrétna plastika Andreja HLINKU od akademického sochára Ladislava Beráka v Ružomberku

nómie mala okrem národnej aj silnú kresťanskú konotáciu a jej ustanovením sa malo zabrániť nielen národnej asimilácii a počesťovaniu, ale najmä odkresťančeniu Slovenska. Zahraničnopolitická koncepcia HSĽS bola svojím jasným antibolševizmom v ostrom protiklade so smerovaním zahraničnej politiky prvej ČSR, ktorá bola predovšetkým českým štátom s českými národnými záujmami. Medzníkom sa stal rok 1935, keď bola medzi Prahou a Moskvou podpísaná zmluva o spolupráci a táto spojenecká zmluva znamenala koniec akýchkoľvek sympatií voči Benešovmu zahraničnopolitickému kurzu. Pritom však Hlinkov odpor proti chorobe bolševizmu neznamenal nenávisť voči ruskému národu.

Tradícia antibolševizmu bola na Slovensku v roku 1945 násilne prerušená a Slovensko sa na dlhé desaťročia ocitlo pod červeným terorom. Rok 1938 bol rokom, v ktorom HSĽS zintenzívnila svoj zápas za autonómiu. Samotný Hlinka, ktorému vekom a chorobou ubúdalo síl, tento zápas privítal a podporoval. Jeho posledné verejné vystúpenie sa symbolicky udiało 5. júna 1938 na manifestácii Za Pittsburskú dohodu v Bratislave, na ktorej americká delegácia predstavila stotísícovému davu originál dohody.

Hlinkov prejav bol krátky, ale výstižný: „Keď som videl tie ohromné tisíce našej akademickej, sedliackej a robotníckej mládeže tiahnúť ulicami Bratislavy, vedel som, čo to znamená. Je to vyvrcholenie nášho boja v znamení hesla za Boha a národ. Víťazné vyvrcholenie! To, čo sme videli a čo práve vidíme, je dôkazom, že kameň je už odvalený, že Slovensko vstáva. Slováci sa nedajú pochovať ani v tých najťažších časoch. Aj keď boli zdanlivo v hrobe, ožili a žijú!“

Miloval slovenský národ v porobe a neprestával preň žiť aj v slobode Na smrteľnej posteli ho trápili bolesti iných

Miloš KÁZIK – Foto: archív SNN

„Osvietený pán, veľmi trpíte, však?“ Touto otázkou chcel mladý ružomerský kaplán zmierniť bolesti starého muža, ktorý pred jeho očami zvädzal posledný boj. Na prekvapenie mu umierajúci muž – jeho farár – s vypätím posledných síl odpovedal: „Ja netrpím..., ja som nikdy... netrpel. Ja som nikdy... nemal... bolesti... Trápili ma len bolesti... iných... a s tými aj... umieram... Po týchto slovách skonávajúceho Andreja Hlinku naplnili jeho kaplána Loydla tieto pocity: „Korím sa veľkému duchu, mučeníkovi veľkej lásky... Kľá-kám a prosím požehnanie.“

Niekoľko týždňov predtým, ako sa Slovensko dostalo do strhujúceho víru nezadržateľných a búrlivých udalostí, ktoré bolestivo zmenili tvár celej Európy, zasiahla slovenský národ výrazná strata. Šestnásteho augusta 1938 na svojej fare v Ružomberku zomrel prvý muž slovenského politického a spoločenského života Andrej Hlinka. Tento kňaz, politik a národný buditeľ sa už za svojho života stal legendou, hrdinom a pre mnohých „otcom národa“.

■ LÚČILA SA AJ MATICA

Jeho pohreb 21. augusta 1938 bol spontánnou manifestáciou úcty a vďaka slovenského ľudu jednej z najvýznamnejších osobností svojej histórie. Okrem početných reprezentantov politického a náboženského života sa s Andrejom Hlinkom ako s bývalým členom výboru Matice slovenskej rozlúčil aj jej správca Jozef Cíger-Hronský. Popredný predstaviteľ modernej slovenskej prózy povedal o vzťahu zosnulého k slovenskému národu toto: „Miloval slovenský národ v porobe, neprestával preň žiť ani v slobode; bojoval svätý veľký boj, lebo nosil v srdci veľké, šľachetné predsavzatie i mocnú slovenskú vieru.“ Hronský svoj prejav zakončil presvedčením, že nebohy bude za svoj hrdinský život pre slovenský národ žiť v národe aj naďalej. Po Hlinkovej smrti sa v slovenskej tlači, zvlášť v straníckom denníku Hlinkovej slovenskej ľudovej strany,

Na pohrebe Andreja HLINKU sa zúčastnili desaťtisíce trúčiacich Slovákov nielen z Ružomberka a okolia, ale i z celého Slovenska.

hodnotili rôzne aspekty jeho života. Denník Slovák uverejnil aj text Tida J. Gašpara pod názvom Národom nevelia len živí, ale i mŕtvi. V ňom známy prozaik, publicista a bohém Gašpar so seba vlastným ornamentálnym štýlom o zosnulom politikovi okrem iného napísal: „Andrej Hlinka bol nositeľom slovenskej životnej vôle a patrila medzi popredných борцов, ktorí vo veľkom a ťažkom zápase odhodlane chopili sa dokázať, že slo-

venský národ nielen chce, ale i vie a bude žiť... Tomuto veľkému cieľu, tejto dejinnej úlohe zasvätil celý svoj hrdinský a roduverný život. V tejto úlohe bol vždy celý muž a neľakal sa ani najväčších obetí. Prieky ho neodstrašili a žalár nezlomil.“

■ REKVIEM ZA HLINKU

Smrť Andreja Hlinku neovplyvnila len politický život Slovenska, ale rezonovala aj v literárnej tvorbe.

Už na jeseň toho istého roka vyšla kniha Requiem za Andreja Hlinku, ktorá obsahovala príležitostné básne venované pamiatke zosnulého politika. Jej zostavovateľ Janko Silan do nej zaradil príspevky sedemnástich autorov, medzi inými aj takých veľkánov našej poézie, akými boli Rudolf Dilong, Valentin Beniák či Andrej Žarnov. Autorom úvodného slova bol Ján Elen Bor. Tento známy súdoby literárny kritik videl Hlinkov prínos pre slovenský duchovný život a kultúru v jeho zápase za Boha, prostého človeka a národ. Podľa názoru autora predlohu „Hlinka domyselne nahliadol, že nestačí zachraňovať len dušu, ale treba zachrániť celého človeka. Láska k Bohu a vrodená láska k človeku mu diktujú lásku k svojej, tradícii, k nadčasovým hodnotám, k národu...“

Charakteristickou básňou antológie, v ktorej sa miešali pocity smútku i nádeje, vďaky, oddanosti a najmä viery vo víťazstvo slovenskej pravdy je báseň Ignáca Grebáča-Orlova pod názvom I klesol Orol (Nad rakvou Andreja Hlinku). Básnik Orlov – inak aj rímskokatolícky kňaz a člen HSĽS – v nej takto vyjadril smútok svoj i slovenského národa: I klesol orol, čo na žulách Tatier / vyrástol v obra, slovenského bohatiera, / by ducha kriesil v národe a život / mu dával z vlastnej krvi... duše... / Hej, klesol podlomiený / slovenský titán ducha, roboty, / čo národu sa celý v obeť dal, / čo národ neskonale miloval... / hej, klesol v borbe za slovenské práva, / za slovenskú reč, materčinu drahú, / za lepšiu zajtrajšok týraného rodu... / Ach, klesol.

■ PRÍSAHA NÁRODA

V druhej časti tejto elegie autor prekonáva smútok a v mene svojho národa vyslovuje túto prísahu: že plniť budeme vždy jeho rozkazy, / že brániť budeme si zem tú drahú / a národ slovenský, čo on tak vrele miloval / i jeho reč tú slovenčinu sladkú, / čo učila nás matka Slovenka !!!

NA OKRAJ

Andrej Hlinka bol významný slovenský politik 20. storočia, ktorý sa neobával ani väzenia za presadzovanie národných práv Slovákov. Napokon ho aj niekoľkokrát štátna moc väznila. Bol spoluzakladateľom samostatnej strany pod názvom Slovenská ľudová strana, ktorá vznikla 5. decembra 1905. Strana mala v programe všeobecné a rovné volebné právo, zrušenie liberálnych cirkevných zákonov, usku-točnenie národnostného zákona, boj proti úžere a vystaňovalecťvu. S týmto programom bola zvolená väčšina slovenských poslancov do uhorského snemu.

Otec národa Andrej Hlinka

Pred parlamentnými voľbami v máji 1906 verejne podporil kandidaúru Vavra Šrobára. Spišský biskup Alexander Párvy ho za to 4. mája 1906 suspendoval ab officio (od farského úradu) a 18. júna 1906 po obvinení zo svätokupectva pri získaní ružomerskej fary aj ab ordine. Dvadsaťdruhá júna 1906 bol uväznený v Ružomberku. V politickom procese 26. novembra až 6. decembra 1906 ho súdili spolu s päťástimi spoločníkmi. Jeho vystúpenia za základné práva slovenského národa označili za poburovanie Slo-vákov proti Maďarom. Maďarský súd ho ako Slováka odsúdil na dva roky väzenia, tisícpäťsto korún pokuty a šesťstoosemdesiat korún súdnych trov. Ešte pred nastúpením do väzby došlo v jeho rodnej obci Černovej k tragickej udalosti. Čer-novčania čakali, že bude prítomný pri posviacke ich nového kostola. Jej termín sa určil v čase, keď prednášal na Morave a v Čechách. Pri pokuse o násilnú posviacku kostola 27. októbra 1907 uhorskí žandári zastrelili päťnásť ľudí. Udalosť pred celým svetom odhalila brachiálnosť uhorskej liberálnej vlády a útlak sloven-ského národa. Hlinka ako Slováč si odpýkal svoj trest vo väzení v Sege-díne (30. novembra 1907 – 10. februára 1910). Počas väzby ho v ďalšom procese 4. mája 1908 v Bratislave odsúdili na rok a pol väze-nia a pokutu tisícsedemsto korún. Celkový trest bol neskôr upravený na dva roky a deväť mesiacov väzenia. Počas väzby bol vedúcim preklada-ateľom Starého zákona do slovenčiny, ktorého vydanie pripravoval Spo-lok svätého Vojtecha. Vo väzení sa dozvedel, že Vatikán (Kongregácia snemu) 27. februára 1909 vyniesol rozsudok v jeho spore s biskupom Párvym. Suspendia nebola potvrdená a Párvy ju musel zrušiť.

Po roztržkách so sloven-skými evanjelikmi a liberálmi vystúpil zo Slovenskej národnej strany. V Žiline 29. júla 1913 obnovil Sloven-skú ľudovú stranu a stal sa jej pred-sedom. Prvá svetová vojna zabránila, aby strana vyvinula väčšiu činnosť. Pri oživení Matice sloven-skej v roku 1919 sa stal členom jej výboru a 4. novembra 1920 ho zvolili za predsedu Spolku svätého Vojtecha. Slovenskú ľudovú stranu (od roka 1925 Hlinkova slovenská ľudová strana) volila v medzivoj-novom období väčšina voličov slovenskej národnosti. Hlinka bol v rokoch 1918 – 1938 jej poslancom v pražskej poslaneckej snemovni a v rokoch 1921 – 1938 predsedom jej parlamentného klubu. Doká-zal čeliť vonkajším i vnútorným pokusom rozložiť stranu. Prežil niekoľko pokusov o atentát (naprí-klad 2. mája 1919 na fare v Ružom-berku, 12. júna 1921 na zhromaž-dení v Krupine). Slabinou strany bol jej konfesionalizmus.

Zdroj: wikipedia

Slovenčina si nevyhnutne vyžaduje viac pozornosti od štátu, ale aj od jej používateľov

Spisovný jazyk ničí naša ľahostajnosť

Zhováral sa Ivan BROŽÍK – Foto: SNN

Prehrešky proti spisovnej norme, takmer úmyselné rozkolísavanie a obchádzanie pravidiel, nekritické preberanie cudzích jazykových prvkov a uprednostňovanie výpožičiek, plytké a neúčtivé narábanie so slovnou zásobou, lexikálne, synonymické, frazeologické lapsusy a fonetické nedostatky v používaní materčiny zaznamenávame na každom kroku. V SNN sme v záujme nápravy dlhodobu publikovali odbornú jazykovú poradňu Jazyk a dorozumievanie. Ako na dlhodobý negatívny trend až úpadok slovenčiny hľadia PhDr. Libuša KLUČKOVÁ a PhDr. PaedDr. Martin BODIS, PhD., z Poradného orgánu predsedu Matice a z jej Rady pre školstvo a kultúru – Pedagogického odboru Matice slovenskej.

• Úroveň poznania a zároveň používania slovenského jazyka u nás pomerne dramaticky klesá. Kde vidíte základné príčiny tohto javu?

PhDr. Libuša KLUČKOVÁ (L. K.): Nepriaznivý stav používania slovenského jazyka je naliehavou úlohou, ba výzvou pre našu nielen pedagogickú spoločnosť. Nedostatočné vedomosti zo slovenského jazyka u absolventov stredných škôl, a dovoľím si tvrdiť aj vysokých škôl, sú výsledkom dlhodobiejšieho vývoja. Svedčia o tom napríklad výsledky písomných testov a diktátov, nevhodné a neobratné vyjadrovanie a vysoký počet gramatických a pravopisných chýb v písomných prejavoch, nedostatočné poznanie súčasnej normy a slabé ovládanie platnej kodifikácie spisovnej slovenčiny, študenti sa vo svojich jazykových prejavoch – ústnych aj písomných – dopúšťajú početných jazykových, štylistických a pravopisných chýb, ich jazykový prejav pôsobí nedisciplinované a aj nekultúrne. Vedomosti zo slovenského jazyka získané na základnej škole sa prakticky na stredných školách a gymnáziách dostatočne neupevňujú, nerozvíjajú a vzniká odstup, resp. medzera, ktorú ťažko zaplniť. Výučbu slovenského jazyka je potrebné posilniť a musí byť systematická. K príčinám opísaného stavu treba pridať celkový odklon slovenskej spoločnosti od tradičných hodnôt, ktoré boli vlastné životu slovenského národa po stáročia, odklon od národnej kultúry a od vlastenectva. Základnou príčinou opísaného nepriaznivého stavu je však nevhodná koncepcia výučby predmetu slovenský jazyk a literatúra vo vyšších ročníkoch základných škôl, v gymnáziách, prípadne na inej strednej škole.

• Aj maturitné skúšky ukázali, že maturanti ovládajú štátny jazyk dokonca v priemere horšie ako voliteľné jazyky. Čo to môže spôsobiť v budúcnosti?

PhDr. PaedDr. Martin BODIS, PhD. (M. B.):

Podpora znalosti úradného jazyka štátu sleduje legitímny, verejný záujem príslušníkov národnostných menšín, aby sa neobmedzovala na určité geografické oblasti, kde sa hovorí v príslušnom menšinovom jazyku. Reálna možnosť pohybu a usadenia sa kdekoľvek na území štátu, ak si to niekto želá, je dôležitá vzhľadom na sledovanie profesionálneho a osobného rozvoja jednotlivca. Mnohí príslušníci maďarskej národnostnej menšiny neovládajú jazyk štátu, v ktorom žijú, a nevedia sa po slovensky vôbec dohovoriť. Problémy im to spôsobuje najmä v krajných životných situáciách, napríklad keď sa ocitnú v nemocnici mimo svojho regiónu. Tak neovládať štátny jazyk na požadovanej úrovni je, žiaľ, alarmujúce aj u ostatných maturantov. Táto tendencia sa môže negatívne prejaviť vo všetkých sférach, povedzme v ďalšom štúdiu na vysokej škole...Viete si predstaviť lekára, novinára bez znalosti slovenského jazyka?

• Na budúci rok pripravujete odborné konferencie, ktorých organizácia je náročná a zložitá. Čo od nich očakávate, aby takáto práca nevyšla nazmar a nebola iba činnosťou pre činnosť?

PhDr. Libuša KLUČKOVÁ

L. K.: Jedným z prvých spoločne realizovaných podujatí ŠPÚ, Matice slovenskej, Klubu riaditeľov spoločnej školy bude v roku 2018 odborná konferencia o Milanovi Rastislavovi Štefánikovi pri príležitosti stého výročia vzniku prvej Československej republiky a v roku 2019 to bude konferencia k vlastenectvu. Odborné konferencie sú určené najmä pre stredoškolskú mládež a študentov pedagogických a filozofických fakúlt. Ich hlavným zameraním je prezentovať podnetné činy, osobnosti a významné obdobia slovenského národného života. Rok 2018 je príležitosťou predstaviť fenomén vlastenectva a našej národnej identity, významné kapitoly národnej histórie, predstaviť osobnosti, ktoré boli a sú svojimi činmi hodné nasledovania. Rozvíjať, zušľachťovať vzťah slovenskej mládeže k rodnej reči, k vlasti a k jej historickému osudu. Budúci rok bude Rokom Matice slovenskej. Je to výzva pre všetkých nás – členov Matice slovenskej.

• Na spoluprácu prizývate odborníkov z vysokých škôl. Aká je odozva?

M. B.: Dlhodobu spolupracujeme s Jazykovedným odborom MS na čele s PaedDr. Renátou Hlavatou, PhD., či už na príprave materiálov, alebo na organizácii konferencií. Zásadná je spolupráca s univerzitami, najmä s UKF a s UMB. Pri spolupráci medzi vysokými školami a Maticou slovenskou treba využívať tradičné aktivity z minulosti a v súčasnosti je to hlavný predpoklad oživenia maticných myšlienok a cieľov medzi vysokoškolskou mládežou.

• Národný program rozvoja vzdelávania je pomerne významný dokument, o ktorom sa vie, že existuje, no okrem mála zainteresovaných odborníkov laická verejnosť zrejme ani len netuší, o čom má byť. Kde je chyba?

M. B.: Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania určuje smerovanie slovenského školstva na nasledujúcich desať rokov. Dokument tvorí dvanásť čiastkových cieľov (šesť pre regionálne školstvo a šesť pre vysoké školstvo) a stošesť opatrení. Opatrenia sú rozpracované do implementačného plánu, ktorý pozostáva z piatich dvojročných, na seba nadväzujúcich akčných plánov. Prvý akčný plán na obdobie 2018 – 2019 a druhý akčný plán na obdobie 2020 – 2021 obsahujú aj opatrenia zahrnuté v programovom vyhlásení vlády.

PhDr., PaedDr. Martin BODIS, PhD.

NPRVaV venuje osobitnú pozornosť trom prierezovým témam. Ide o rozvoj systému ďalšieho vzdelávania v rámci celoživotného vzdelávania, integráciu a inklúziu marginalizovaných rómskych komunít a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia i prepojenie systému výchovy a vzdelávania s potrebami ekonomiky a trhu práce. Dokument sa rovnako zaoberá aj financovaním pedagogických zamestnancov v školstve.

A prečo je o ňom málo informovanosť? Asi málo reklamy zo strany ministerstva, a tá absentuje najmä preto, že ľudia sú už znechutení víziou, a pritom sa nič reálne nezlepšuje.

• Prišli ste so zaujímavou témou – zastúpením slovenských autorov a ich diel v učebniciach literatúry pre základné školy. Priblížte súčasný stav...

M. B.: Šestnásteho mája tohto roka sa na pôde Štátneho pedagogického ústavu v Bratislave stretli zástupcovia Pedagogického odboru Matice slovenskej a Klubu riaditeľov spoločnej školy s riaditeľom ŠPÚ prof. Ľudovítom Hajdukom. Na pracovnom stretnutí rezonovali aktuálne témy školstva vrátane Návrhu systému modelu tvorby kurikulárnych dokumentov, ktorý je súčasťou Národného programu rozvoja výchovy a vzdelávania, a hovorilo sa aj o zastúpení slovenských autorov a ich diel v učebniciach literatúry pre základné školy. Všetci účastníci stretnutia si uvedomili, že momentálne je členenie literatúry pre druhý stupeň v štátnom vzdelávacom programe na literárne žánre a absentujú osobnosti slovenskej literatúry a ich diela v učebných osnovách základných škôl. Preto sme vyvinuli iniciatívu v súvislosti s Návrhom na odporúčané umelecké diela pôvodnej literatúry pre deti a mládež pre nižší stredný stupeň vzdelávania, ktorý vypracovala Mgr. M. Hrašková, PhD. (KSJL FF UKF Nitra). Momentálne čakáme na schválenie a vydanie pre školy.

• Navrhujete sa vyňať – popri časti našej slovenskej literatúry – aj podstatu tej svetovej z povinnej výučby. Nie je to nerozumné? Ak použijeme možno expresívny výraz, mladšie generácie už aj tak strácajú zo všeobecného rozhľadu.

L. K.: Polemicky sme sa postavili k vyňatiu svetovej a súčasnej slovenskej literatúry zo zoznamu povinnej literatúry pre ISCED 3. Kon-

zultovali sme o začlenení jednotlivých autorov a literárnych textov do tohto výberu, v ktorom chýbajú niektoré primárne diela slovenskej literatúry. Veď vypadli také výrazné osobnosti slovenskej poézie, ako je Ján Hollý či Pavol Országh Hviezdoslav. Treba uviesť, že sme sa obrátili na mnohé gymnáziá a stredné školy s požiadavkou, aby pripomienkovali učebnice slovenskej literatúry a štátny vzdelávací program zo slovenského jazyka a literatúry. Ich pripomienky sme skompletizovali, prerokujeme ich aj so Slovenskou asociáciou učiteľov slovenčiny a návrhy predložíme na pracovnom zasadnutí so zástupcami ŠPÚ.

• Ako je to s absenciou osobností slovenskej literatúry a ich diel v učebných osnovách základných škôl?

L. K.: Na stretnutiach s pedagógmi sme diskutovali konkrétne o absencii osobností slovenskej literatúry a ich diel v učebných osnovách základných škôl. Hľadali sme schodnú cestu, ako to zmeniť, pretože poznať vlastnú minulosť je veľmi dôležité pre našu budúcnosť. A ako už zaznelo, urobili sme kroky na nápravu.

• Istá politická strana navrhla dokonca zmeniť postavenie štátneho jazyka ako jazyka podliehajúceho povinnej výučbe – napriek tomu potreba inovácie štátneho vzdelávacieho programu tu zrejme je. Ktorým smerom je pri takejto zmene vhodné uberať sa?

L. K.: Úsilie o zavedenie vyučovania slovenčiny ako cudzieho jazyka na školách s vyučovacím jazykom národnostných menšín, vraj v mene jej lepšieho ovládania, je krokom k izolácii občanov inej ako slovenskej národnosti. Naši spoluobčania (iba) maďarskej národnosti majú problém naučiť sa slovenčinu najmä preto, lebo zámerom menšinových maďarských politikov je tvrdenie, že slovenčina je pre nich doslova cudzí jazyk, a nie jazyk, s ktorým odmalicka vyrastajú a vnímajú ho ako svoj druhý materský jazyk. Pred rokom 1989 sa slovenčina nevyučovala ako cudzí jazyk a obyvatelia najmä v južných oblastiach štátu lepšie ovládali slovenčinu ako dnes. Zástancovia tohto názoru tvrdia, že deti z národnostných menšín by sa lepšie naučili slovenčinu, ak by sa ju učili ako druhý jazyk, nie ako materinský. Ovládanie štátneho jazyka predpokladá odstránenie bariér, v oblasti jazykovej výchovy je kľúčový rozvoj a upevňovanie jazykového vedomia používateľov štátneho jazyka vo verejnom styku a školstvo je považované za základ tejto výchovy: „Celý školský systém od materských škôl po vysoké školy má cieľavedome formovať jazykové vedomie a podporovať kladný vzťah Slovákov k ich národnému jazyku a vzťah príslušníkov národnostných menšín k jazyku krajiny, v ktorej žijú a v ktorej sa môžu plnohodnotne uplatniť.“

Štátny jazyk predstavuje prostriedok vnútornej stability jednak politickej, spoločenskej, ale aj kultúrnej; štátny jazyk spája, zjednocuje, zrovnoprávňuje všetkých občanov SR a považuje sa za „základný dorozumievací prostriedok“ a je najdôležitejším znakom osobitosti slovenského národa. Zákon č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku je základným právnym pred-

pisom ochraňujúcim spoločný jazyk Slovákov. V jazykovom zákone sa uvádza, že štátny jazyk má prednosť pred ostatnými jazykmi, štát utvára v školskom, vo vedeckom a v informačnom systéme podmienky na to, aby si každý mohol osvojiť štátny jazyk. Jazykový zákon, ktorý je základnou fungovania akýchkoľvek médií v „slovenskom priestore“, vymedzuje zmysel svojej právnej a morálnej existencie vo svojej preambule. Citujem: „Národná rada Slovenskej republiky, vychádzajúc zo skutočnosti, že slovenský jazyk je najdôležitejším znakom osobitosti slovenského národa, najväčnejšou hodnotou jeho kultúrneho dedičstva a výrazom suverenity Slovenskej republiky aj všeobecným dorozumievacím prostriedkom jej občanov, ktorý zabezpečuje ich slobodu a rovnosť v dôstojnosti a právach na území Slovenskej republiky, uzniesla sa na tomto zákone.“

• Veľkým problémom je nedostatok kapacít škôl na národnostne zmiešaných územiach na vyučovanie detí slovenských rodičov. Najhoršia situácia je asi na juhu Slovenska. A možno trochu filozofická otázka: O čo by nám vlastne malo ísť? Urgentne aj dlhodobé?

M. B.: Je alarmujúce, že v regiónoch na slovenskom juhu žije veľký počet Slovákov, ktorí sa nemajú možnosť vzdelávať v štátnom jazyku, ale iba v jazyku národnostnej menšiny!

Už dávnejšie sme vyjadrili myšlienku o užitočnosti návratu základného vzdelávania do rúk štátu, a to aj z hľadiska efektivity vzdelávania, čo v minulosti prezentovali aj odborníci predáci v slovenskom školstve. Dnes o tom rozhodujú zriaďovatelia – obce.

Matica slovenská sa bude aj naďalej venovať problematike kvality i účelnosti vzdelávania, aby tým plnila svoju zákonnú povinnosť: zvyšovať národné povedomie Slovákov na jazykovo zmiešaných územiach Slovenskej republiky a posilňovať vzťahy kultúr občanov hlásiacich sa k národnostným menšinám a etnickým skupinám na území Slovenskej republiky so slovenskou národnou kultúrou.

L. K.: Skutočnosť, že slovenské deti na národnostne zmiešaných územiach nemajú možnosť navštevovať slovenské školy, je známa dávno, ale doteraz sa nikto tomuto problému nevenoval. Radičovej kabinet vo vláde s ministrom školstva E. Jurzycom mal iné priority, nerešpektovanie Ústavy SR maďarskými starostami obcí na juhu Slovenska nepovažoval za hodné pozornosti. V okolí hlavného mesta a v okrese Dunajská Streda je veľa dedín, v ktorých nechýrvať o slovenskej triede, niečo ešte o škole s vyučovacím jazykom slovenským. Miestne, prevažne maďarské zástupiteľstvá sa voči Slovákom v týchto obciach správajú arogantne. Maďarské triedy sú často poloprázdne, ale pre slovenské deti niet miesta. Štát do veľkej miery sa vzdal svojho vplyvu na školstvo. Ústavné právo na vzdelávanie v materinskom jazyku sa nevzťahuje iba na maďarskú menšinu, ale aj na slovenskú menšinu žijúcu v národnostne zmiešaných obciach. Právo rodičov vzdelávať deti v slovenskom (štátnom) jazyku sa na mnohých miestach na južnom Slovensku viditeľne porušuje. Rodičia z Rohoviec, Trnávky, Báču, Blatnej na Ostrove, Kyselice, Macova a Horného Baru vidia riešenie v otvorení slovenských tried v priestoroch škôl s vyučovacím jazykom maďarským v Rohovciach, s čím však obec nesúhlasí. Rodičia z viacerých obcí južného Slovenska spustili petíciu a problémom sa zaoberá aj ministerka školstva. Podľa rodičov však starostovia maďarskej národnosti nechcú vyjsť slovenským žiakom vôbec v ústrety a obviňujú ich, že chcú vziať školy maďarským občanom. „Žiadame len rovnaké práva pre slovenské deti,“ hovoria rodičia. V septembri pripravujeme stretnutie so zainteresovanými stranami a rodičmi a pokúsime sa nájsť isté východiská.

Niekedy sa človeku zdá, že sa slovenský svet celkom obrátil hore nohami (3.)

Otrasné zločiny, keď vraždili aj kňazi

Ján ČOMAJ – Kresba: Andrej MIŠANEK

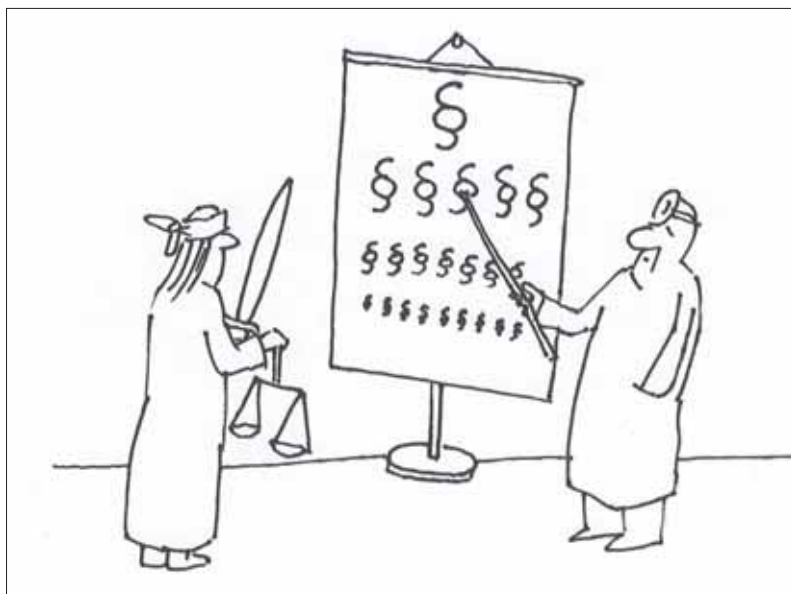
Každá vražda je ťažký zločin nielen pred zákonom, ale aj proti ľudskosti. O to je otrasnejšie, keď sa jej dopustí kňaz. To už nemožno nazvať ani paradoxom. V tej chvíli sú všetky morálne hodnoty hore nohami, v tej chvíli je už naozaj prevrátený svet. Ponovembrový čas k nám zavial aj také prípady. V rodinnom dome Andaházyovcov v dedinke Bačka pri Trebišove 16. augusta 2000 nefungoval telefón. V to ráno chceli rodičia zavolať synovi do mesta, aparát však bol hluchý. Pomysleli si, že asi telefonuje suseda Betka Kalapošová, mali s ňou podvojnú linku...

Keď bol však telefón hluchý aj o hodinu, dovŕpili sa, že je niekde chyba a gazda šiel do dediny ohlásiť poruchu. Netušili, že spojenie je prerušené už tretí deň. Zriedka tu niekto telefonoval.

■ ŠOK OPRAVÁRA

Opravár prišiel ešte v to dopoludnie. Keď u nich chyba nenašiel, vybral sa k aparátu spoločnej linky do domu sedemdesiatročnej vdovy Alžbety Kalapošovej. Už dvanásť rokov žila sama. Po čase odišla zo starého domu a nasťahovala sa do nového, ktorý jej hneď vedľa postavil jej mladší syn Ján, štyridsaťdvaročný, žijúci v Amerike. Starý dom chcel práve predať, aby si prilepšila k dôchodku. Starší syn Alexander býva s rodinou v Šaci, často chodievala mamu navštíviť a nikdy neodíde naprázdno. Mama po celé dni pracuje v záhrade a vždy nabalí syna čerstvou zeleninou a ovocím, v zime kompóti a kečupom. Veď už nemá komu dávať. Iba ak ešte pánovi farárovi, pravoslávne mu popovi Andrejovi, kamarátovi jej syna, čo je v Amerike. Pravda, farárko sa vždy viac poteší, keď mu z dôchodku požičia stovku. Vedela, na čo si otec duchovný korunky požičiava. Púšťa ich dolu gágorom. Nedávno si už povedala, že mu nepožičia, lebo mu tým len pomáha k hriechu. Nakoniec jej to však zasa nedalo, veď si boli s jej Jankom takí blízki, rástli spolu a Janko je za morom, keby bol tu, tak mu on požičia...

Opravár teda zašiel k pani Kalapošovej do nového domu, vedel, že už tam býva. Pokosený trávnik sviežo voňal, keď obchádzal nádherný ostrov červených kosatcov a prúdy hustého zimozele, ťahajúceho sa k priestranému balkónu a okolo presklenej haly na prizemí. Keď však prišiel za roh, zarazila ho očadená stena nad zavretým kuchynským oknom. „Tu musel byť riadny požiar, keď sa dym predral aj cez zavreté okno,“ povedal si montér a náhlil sa dnu. Nebolo zamknuté. Čakala ho tam hrozná scéna: kuchyňa do tla, naprostriedku pár sčernetých zvyškov všakovakých dosák a pod nimi

telo stareny. Dookola päť plynových fliaš. Priestor plný sadzí, opadanej omietky, uhlíkov, popola, pachu spáleniny a rozkladajúceho sa tela.

■ VRAHOVIA – POP A RÓM

Vyšetrovatelia nemali veľa práce. Z usmrtenia babky Kalapošovej usvedčili pravoslávneho kňaza Andreja K. a jeho dvadsaťročného rómskeho priateľa Štefana H. Po výsluchoch a rekonštrukciách činu sa dal príbeh poskladať takmer verne, nejasná zostala len miera zavinenia oboch aktérov. Smrtiace rany babke zasadil zrejme mladší z nich, v ostatných detailoch hádzali vinu jeden na druhého. Babkine hodinky, poškodené pádom alebo úderom, zastali o trinásť hodine a dvadsaťtej štvrtej minúte. Bolo to 14. augusta 2000. Horúce augustové popoludnie. Ráno pani Alžbeta dostala dôchodok. Na obed prišla návšteva – pán farár s kamarátom. Dedina vedela, že je to homosexuálny párik, ktorý väčšinu dňa trávi v hostinci, netajac svoj vzťah. Sprvu to chlapov poburovalo, potom si na dvojicu zvykli. Aj tak ťažko pochopiť, akú autoritu mohol mať takýto kňaz a s akou vážnosťou mohli brať jeho slová z kazateľnice. Jednoducho farár a mládenec tu boli ako inventár, vo výčape chýbali len

v čase bohoslužieb, krstín, svadieb a pohrebov alebo keď pop musel cestovať do Sklabinej vo vzdialenom okrese Veľký Krtíš, kde bol duchovným pastierom skupiny pravoslávnych prisťahovalcov z Ukrajiny. A keď nemal peniaze. To sa však stávalo málokedy. Pán farár vždy našiel niekoho, kto požičal...

Aj teraz prišli za pani Kalapošovou s tým istým cieľom, ako inokedy – pýtali si tisíc korún. Viac ako v minulosti, oveľa viac, ako bývalo zvykom, možno aj to babku nahnevalo. Alebo si len povedala, že raz to musí prestať. Otočila sa im chrbtom. Farár však smelo prešiel do obývačky a začal sa hrbat' v sekretári. To už babku vyviedlo z rovnováhy. Rozkričala sa a ukázala im, kde sú dvere. Kňazov priateľ pochytil odkiaľsi porisko od sekery (alebo ho už mal so sebou?) a niekoľkokrát uderil starú ženu do zátylku. Telo sa zvalilo na dlážku. Muži zinscenovali krádež. Rozhádzali byt. Z dvora dovolikli staré dosky a nakládli ich na mŕtvolu. Našli niekoľko plynových fliaš a poukladali ich okolo obeť. Objavili aj kanister s benzínom. Poliali mŕtve telo. A zapálili. Potom zmizli. Od ohňa vybuchnú plynové fľaše a dom rozmetie. Nezostane kameň na kameni. Fľaše vydržali.

Zhorela iba kuchyňa. A na zemi ležala zoškvarená obeť. V izbe pána farára ešte dlho po zatknutí stál v kúte drobný oltár s klakadlom, nad ním desať starobylých ikon a Ukrižovaný.

■ SMŔŤ LESNÍKA

V utorok 9. januára 2001 našiel rímskokatolícky kňaz Štefan K. neďaleko svojej fary v Lovčiciach-Trubíne ťažko zraneného päťdesiatdvaročného lesníka cirkevných majetkov v Banskej Bystrici, lesnej správy v Žiari nad Hronom, Milana P. Zavolať hneď sanitku a oznámil to polícii. Zároveň uviedol, že vo farskej záhrade stojí aj auto obeť. Lesník sa neprebral, umrel na následky zranení na druhý deň v žiarkej nemocnici. Vyšetrovaním sa zistilo, že násilník v noci 8. januára 2001 zaťočil na obeť nejakým tupým predmetom, ktorým Milana P. udieral po ľavej strane lebky, po tvári, rukách i nohách. Keď dobitý ostal bezvládnym, polial ho páchatel akousi horľavinou a zapálil. Súdna pitva potvrdila, že lesník mal viacero zlomenín lebky s krvácaním do dutiny lebečnej, pomliaždenie mozgu, zlomeniny končatín, tržné rany a popálené telo. Podľa obyvateľov obce nepatrila ľuďom, ktorí by sa zaplietli do nejakej podozrivej činnosti. O niekoľko dní Krajský úrad v Banskej Bystrici prípad zavrel. Z trestného činu vraždy obvinil šesťdesiatdvaročného farára Štefana K.

Rímskokatolícky biskupský úrad v Banskej Bystrici vydal ihneď k prípadu svoje stanovisko. Uvádza sa v ňom, že správu prijali s hlbokým poľutovaním, pričom znepokojenie je o to väčšie, že sa prípad odohral na fare a že je vznesené obvinenie proti kňazovi. Nikdy sa vierohodne nezistilo, čo bolo príčinou kňazovej zúrivosti, prečo lesníka napadol a čo ho ohnalo až k takej brutalite, že sa skončila utýraním človeka a jeho následnou smrťou. Prípado však zostáva v análoch polície ako jeden z najbrutálnejších a zároveň nevyšetriteľných prípadov.

(Dokončenie seriálu v budúcom čísle)

BESEDNICA

Okrem bežnej inflácie už máme aj dôchodcovskú infláciu. Definícia je jednoduchá. Dôchodok je u nás napasovaný na mesačnú dávku potravín a základných potrieb. Ak sa zvýšia ceny chleba a vody, niektorým poberateľom nevydá na chlieb náš každodenný. Tak sa tým, ktorí dožijú do konca roka, pridá toľko, aby zase mali čo jesť. Ale aby nebolo toho dosť, objavila sa aj ďalšia inflácia. Nemá ešte meno, nazveme ju trestnooznamovateľská inflácia. Na koho nie je podané trestné oznámenie, nie je osobnosť, nie je politik, nie je nikto. Podávateľia trestných oznámení si zrejme myslia, že naše súdnictvo a polícia nemajú čo robiť. Keď už sme na jednom z prvých miest vo svete čo do počtu policajtov na jedného nepolicajta. A keď sa obsadí aj tých dvetisíc neobsadených miest v policajnom zbore, tak určite budeme prví.

Zo súčasných najpopulárnejších trestných oznámení ide dojem, že sú to pokusy, ako cieľovej osobe narobiť problémy alebo sa pomstiť. Veď

to nejako dopadne. Keď nič iné, bude vidno, kto je na ktorej strane bariéry. Podávateľia sú z radov prokurátorov (ti sú za to platení), tretieho sektora (aj tí), iniciatívnych občanov (robia to zadarmo) a dotknuté osoby. Keby sa stanovila sadzba poplatku za podanie trestného oznámenia,

túto prinajmenšom nevkusnú štúdiu. Ďalší novinári sa snažili vrieť bahno a dopátrať sa názoru samotných spevákov či hercov na neplatenú reklamu v takejto podobe. Osobnosti zo zoznamu urobili jedinou možnú správnu vec – odignorovali ich, a celá kauza – rovnako ako veľa

kniž, burič, ateista a nihilista, podľa jeho skutkov pri liečení najchudobnejších ľudí v Číne ľudomil. Inteligentný človek s pestrú povahou. Privlastniť si ho môžu teda všetci. Alebo odvrhnúť. Keď opísal život v Piešťanoch alias Bahňanoch, podarilo sa mu pozoruhodne zjednotiť židovskú obec aj antisemitov. Zjednotil ich v nenávisti voči sebe. Bahňanská aféra bola na svete. Aj trestné oznámenia na neho od každej konfesie. Znechutený spisovateľ opustil Slovensko. Magická osmička v našich dejinách sa vzťahuje aj na neho – bolo to pred osemdesiatimi rokmi. Nihil novum sub sole, aby sme si zacitovali zo Starého zákona. Nič nové pod slnkom...

Namiesto je otázka, koľko návštevníkov majú webové stránky so vzormi trestných podaní. Porovnanie so stránkami, ktoré prinášajú návody na chudnutie, nie je dobré. Skôr so stránkami s akciovými výpredajmi. Podľa toho by sa dal stanoviť pomer medzi iniciatívnymi jedincami a bežnými ľuďmi. Tími, ktorých zaujíma dôchodcovská inflácia viac ako žabomyšie vojny veľkých pánov. Lebo dôchodcovská inflácia im zabezpečí chudnutie aj bez návodu.

O trestných oznámeniach

Milan ČASNOCHA MIKŠ

vyradili by sa z hry aspoň iniciatívni občania.

Keď dvaja robia to isté, nie je to to isté. A nie je isté ani to, že to rovnako dopadne. Pred pár rokmi akási ambiciózná kvázi novinárka, hovorkyňa, moderátorka a spisovateľka (všetko v jednej osobe) vyhotovila a zverejnila ex privata industria zoznam osobností slovenskej kultúry so židovským pôvodom, navyše bez ich súhlasu so zaradením do zoznamu. Ťažko povedať, na akom vedeckom základe urobila

ďalších, zapadla do sladkého zabudnutia. Roztriedenie ľudí podľa pofidérnych kritérií, pozitívna aj negatívna diskriminácia väčšinou dopadne zle. Čo je dobré. Trestné oznámenia vtedy ešte neboli v móde. Nejde pritom o módný výstrelok. Pozri príklad z dávnejšej minulosti.

Slovenský prozaik Gejza Vámoš pochádzal z maďarsky hovoriacej židovskej rodiny, vyštudoval lekársku fakultu v Prahe, kde bol členom spolku Detvan. Mišmaš. Podľa jeho názorov, ktoré vniesol do svojich

GLOSA

Ústava Slovenskej republiky má svoj sviatok. Píšeme o tom na inom mieste. Ústava dáva občanom záruky. Mimochodom, aj právo na vzdelanie. Dokonca na vzdelanie v materinskom jazyku. Lenže tvorcom základného zákona štátu pred rokmi, keď toto právo do ústavy zakotvovali, akosi ani len na um nezišlo, že na Slovensku by malo byť v Ústave aj právo majority na vzdelanie v materinskom jazyku.

Právo na vzdelanie

Ukazuje sa totiž, a o tom tiež píšeme v tomto vydaní SNN, že toto právo je na južnom Slovensku spochybnené až znemožnené a rodičia slovenských detí sa ho musia domáhať naozaj pre demokratické nezvyčajnými postupmi. Ak sa nemôžu domôcť práva na to, aby ich deti na Slovensku navštevovali slovenskú školu, potom sa tu deje veľká krivda protiústavného charakteru. Pretože, ako sa píše v Ústave Slovenskej republiky, „každý má právo na vzdelanie“. Možno sa odvolať aj na Dohovor o zákaze diskriminácie v oblasti vzdelania (OSN, 1960), ktorý okrem iného zahŕňa aj prístup k vzdelaniu, ale aj poskytnutie určitej úrovne a kvality vzdelávania. Štáty sú povinné tento „prístup“ urobiť dosiahnuteľným. Všeobecná deklarácia ľudských práv (OSN, 1948) zas stanovuje právo rodičov na voľbu druhu vzdelania pre svoje deti. Môžeme pokračovať – Rada Európy a jej Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, 1950. Dohovor zakotvuje právo rodičov zabezpečiť výchovu a vzdelanie svojich detí v súlade s ich presvedčením...

Ústava Slovenskej republiky zaručuje „občanom patriacim k národnostným menšinám alebo etnickým skupinám za podmienok ustanovených zákonom okrem práva na osvojenie si štátneho jazyka aj právo na vzdelanie v ich jazyku. Lenže – smutnou skutočnosťou, ktorú treba zopakovať, je fakt, že to isté nezaručuje majorite. A ako vidieť, následky tejto absencie začínajú tvrdo pociťovať slovenské rodiny na slovenskom juhu. Teda v oblasti s výskytom národnostnej menšiny.

Pre príslušníkov niektorých národnostných menšín je absolútnou a dodajme aj nespochybniteľnou samozrejmosťou predpokladať, že majorita im zabezpečí ich ústavné práva. Bolo by teda logické od etnických samospráv očakávať voči majorite to isté v rámci akejkoľvek demokratickej duplicity. Iba očakávať, ak toto očakávanie konfrontujeme s praxou, je však málo. Je tu september a osud vzdelávania slovenských detí je stále neistý. Teda vzdelávania v materinskom jazyku. A štát viac-menej nekoná. Ak sa efektívne riešenie nedá očakávať od samosprávy, musí nastúpiť štát, ktorý je svojím spôsobom ešte stále jej nadriadený.

Slovenské deti sa chcú učiť v materčine.

Ján ČERNÝ
Ilustračné foto: SNN

NA MARGO

V noci z 20. na 21. augusta 1968 obkľúčilo hranice vtedajšej Československej socialistickej republiky podľa neskôr zistených dokumentov približne sedemstoštyridsaťtisíc vojakov s bojovou technikou vrátane tankov, lietadiel, raketometov, samohybných diel, mínometov, pancierových transportérov, motostreleckých a paradesantných divízií, ženijných a tylových vojsk. Hranice prekročilo štyristodeväťdesiat tisíc vojakov. Po týždni – a potom dvadsaťjeden rokov – bolo na našom území približne trisťtisíc príslušníkov Sovietskej armády s plnou bojovou výbrojou, na západných hraniciach Česka a na Devínskej Kobyle nad Bratislavou aj s jadrovými hlavicami rakiet stredného a krátkého doletu.

Temné čísla okupácie

Len Sovietska armáda mobilizovala pred útokom na Česko-Slovensko dva a pol milióna vojakov a mala pripravené ďalšie zálohy na ukrajinskej strane – to svedčí o tom, že sa pripravovala na odpor zo strany Česko-Slovenska, ba aj na prípadnú odvetu zo strany západných armád v Európe, najmä americkej armády v západnom Nemecku.

Okupácia niesla utajený názov Operácia Dunaj. Vojská boli orientované na útočný boj. V ich zostave bolo dvadsaťsedem pozemných divízií (dvanásť tankových, trinásť motostreleckých, dve výsadkové), jedna kompletná letecká armáda. V zostave tankových síl bolo šesťtisícristo tankov, motostrelecké divízie mali dvetisíc diel, osemsto raketometov a letecké sily disponovali osemsto lietadlami a vrtuľníkmi.

Napriek napohľad dokonalej príprave vojsk a dôsledne uskutočnenej vojenskej okupácii sa akcia skončila politickým krachom Kremľa: nevyšiel jej základný plán. Podľa neho mala v jej predvečer vzniknúť v Česko-Slovensku revolučná robotnícko-roľnícka vláda na čele s doterajším ministrom dopravy Indrom a tá mala oficiálne pozvať vojská Varšavskej zmluvy na pomoc. Keďže ju prezident Svoboda do polnoci 20. augusta 1968 nevymenoval, zostal iba narychlo písaný list s piatimi podpismi odporcov Alexandra Dubčeka, ktorý jeden zo signatárov – Vasil Biľak – odovzdal niekoľko dní predtým na záchode hotela Bôrik jednému zo sovietskej delegácie. Napriek politickej rafinovanosti Kremľa sa „bratská pomoc“ zo všetkých medzinárodnoprávných hľadísk stala násilným vniknutím na suverénne územie iného štátu a jeho okupáciou.

Okupácia si vyžiadala sto-osem obetí na životoch z radov občanov Česko-Slovenska vrátane smrteľných dopravných zranení, z toho na Slovensku dvadsaťdeväť, a päťsto jeden zranených občanov pri dopravných nehodách zapríčinených okupačnou dopravnou technikou. Z radov sovietskych okupantov zahynulo dvadsať vojakov a dôstojníkov vrátane samovrážd. Motívom operácie bol Akčný program KSČ, teda projekt vnútropolitckej reformy, ktorá vylakala Kremľ v obavách, že sa stane príťažlivým pre celý socialistický svet a že sa tým zrúti aj sovietska imperialistická politika „exportu socializmu“.

(jč)

Slovenská otázka a jej reflexia v západných médiách na pozadí udalostí roka 1968

Slovenské predjarie naštartovalo zmeny

Viliam JABLONICKÝ – Foto: archív

Kanadský historik Gordon Skilling, ktorý sa považoval za žiaka R. W. Setona-Watsona, bol jedným z prvých na Západe, ktorý hlbšie vnímal, že činnosť a pôsobenie Alexandra Dubčeka a jeho stúpencov koncom šesťdesiatych rokov boli vlastne „demontážou stalinizmu a začiatkom utvárania demokratickejšieho komunistického režimu“, čo bol dovtedy „unikátny, nikdy predtým neodskúšaný experiment demokratizácie komunistickej politiky“. Pritom je pozoruhodné a ojedinelé, že už od začiatku „kritizoval západné analýzy reformného procesu za to, že takmer úplne ignorovali slovenský problém s prípravou federácie“. A vôbec, vyžadoval väčšiu mieru porozumenia pre slovenskú tematiku, ktorá aj pre neho bola základnou podmienkou „obojsťranne výhodného riešenia česko-slovenských vzťahov“. Publikoval to na Princetonskej univerzite v roku 1976 v Czechoslovakia's Interrupted Revolution.

Izraelská historička Galia Golanová v The Czechoslovak Reform Movement: Communism in Crisis 1962 – 1968 v Cambridge University Press, 1971, už dokonca úplne prirodzene argumentovala, že „Slovenská otázka trápila predkomunistickú prvú republiku tak isto ako komunistický režim. Tvorila príčiny nestability v minulosti, ako aj v súčasnosti... „Boli to Slováci, kto sformuloval začiatok destabilizačného hnutia najmä pre snahu slovenských komunistov odstrániť nepravosti, ktorými ich strana trpela v ére stalinizmu.“

■ BOJ ZA IDENTITU

Exulant Jozef Korbel, ktorý bol predtým aj našim diplomatom, v Twentieth Century Czechoslovakia: The Meaning of Its History (Zmysel jeho dejín) uvádzal tiež medzi prvými, že „najdôležitejším aspektom snaženia slovenských reformátorov bola skutočnosť, že po prvý raz sa boj za slovenskú národnú identitu stal súčasťou širšieho rámca demokratizácie celej krajiny“. Zaiste málokoho prekvapí, že už v októbri v roku 1968 prvoraďového slavistického akademického zaoceánskeho časopisu Canadian Slavonic Papers uvádza Josef Kirschbaum text zaoberajúci sa slovenskou otázkou – Slovakia in the de-Stalization and Federalization Process of Czechoslovakia, ktorý neskôr prepracoval v širšom dejinnom koncepte aj do nemčiny a publikoval v Inštitúte Matúša Černáka v roku 1971. Kanadské slovanské listy, do okruhu ktorých patril aj Gordon Skilling, nielen zásluhou oboch slovenských profesorov, otca a neskôr aj syna – Jozefa a Stanislava Kirschbaumovcov, boli lídrom v objektivnom pomenovaní celého transformačného a reformného procesu v ČSSR a prví na Západe ihneď v pookupačnom období k nemu vydali dve samostatné rozsiahle čísla. Tu sa problém roka 1968 nezužoval iba na takzvanú Pražskú jar, ale bol neodmysliteľne spätý aj s emancipačným ekonomicko-politicko-kultúrnym bratislavským pohybom, ktorí niektorí domáci historici pomenovali slovenským predjarím či priamo jarou. Podobne to bolo v mnohých slovenských exilových médiách, dodnes nepreskúmaných, ktorých názory a postoje boli však zväčša limitované jazykovou neprestupnosťou, počnúc mníchovským Horizontom a nekončiac clevelandským štvrtročníkom pre slovenskú kultúru Most, dodnes dostupných len ojedinelým slovakistom.

■ ROVNOSŤ NÁRODOV

Kirschbaum starší v Canadian Slavonic Papers uvádza, že „slovenským komunistom išlo hlavne o humanizáciu systému a zrovnoprávnenie slovenského národa s Čechmi“. Ďalšie tvrdenie bolo už jeho predstavou a víziou do budúcnosti, ktoré s istou obdoba prešlo neskôr do konsenzuálneho konceptu najvýznamnejšej politicko-spoločenskej organizácie Slovákov v zahraničí – Svetového kongresu Slovákov. Totiž, že pre domácich komunistov predstavovala federácia konečný cieľ, ale pre ďalších a mnohých exulantov „bola len dočasným krokom k úplnému rozdeleniu“, teda k plnej slovenskej suverénite. Neskôr sa potvrdilo, aj v pookupačnom období v očiach ďalších slovenských exulantov, že „komunisti nevidia federáciu ako predstupeň slovenskej samostatnosti, ale ako nástroj na upravenie spoločného štátu“, napríklad aj v texte ďalšieho exulanta Štefana Gejduro analyzujúceho Slovak – Soviet Relation 1939 – 1971. Môžeme sa o tom dozvedieť v zborníku dvoch zostavovateľov Kružliaka a Okála Svedectvo jednej generácie, lenže to v kanadskom Cambridge a vo vydavateľstve Dobrá kniha vychádza až v roku 1990. Pritom Kirschbaum priamočiaro deklaroval podobnosť rokov 1939 a 1968, zaiste sám poznačený oboma medzi-

Alexandra DUBČEKA mali všetci radi – zvlášť veľkú popularitu mal medzi prostými občanmi.

nikmi: „Po druhý raz v priebehu tridsiatich rokov bol boj Slovákov za národné práva v rámci federálneho Česko-Slovenska riešený uprostred medzinárodnej krízy.“

■ SLOVENSKÁ REFORMA

Špecifickú úlohu dovtedy zväčša medzinárodne zamlčovaných Slovákov v reformnom procese šesťdesiatych rokov si oveľa viac začali všímať početné a vplyvné západné médiá, noviny a časopisy na sklonku už dramatického roka 1967, nádejného i tragického završenia roka nasledujúceho. Juraj Alner v prínosnej knižke literatúry faktu 1968: Polčas rozpadu komunistického režimu: denník novinára (2017) uvádza viacero príkladov, ktoré hlbšie neanalyzovali slovenskí historici a politológovia z pozadia mocenského súboja, po ktorom nasledovali reformné kroky. Talianske Il Popolo z 12. 12. 1967 považuje „za najrozhodnejšie jadro súčasnej opozície proti Novotnému“, popri Černíkovi, budúcom premiérovi a vtedy „hlavy tzv. ostravskej skupiny“, ešte nešpecifikované práve Slovákov. O dva dni Le Monde, hodnotiac spory a krízu v ÚV KSČ, upozorňuje, že „nie je tajomstvom, že osoba a pracovný štýl prezidenta Novotného už dlho nevyvoláva u Čechov nadšenie – a ešte menej u Slovákov v dôsledku rôznych neobratných vystúpení voči „bratskému národu“, čo dávajú ironicky do úvodzoviek. Agentúra AP (Associated Press) upresňuje: „Novotný čelil palbe kritiky najmä z radov predákov KSS. Slovenská strana – poloautonómna vetva KSČ – je silno ovplyvnená skupinou spisovateľov vo vedení na čele s Lacom Novomeským, bývalým väzňom stalinistického režimu. Väčšina vraj podporila slovenský návrh rezolúcie vyzývajúci Novotného na rezignáciu z postu prvého tajomníka strany a na rozdelenie štátnej a straneckej funkcie.“ Francúzsky Combat z 19. 12. 1967 uvádza: „Slovenskí vodcovia, ktorí žiadajú pre svoju krajinu väčšiu autonómiu a viac investícií, majú medzi sebou reformistov.“ Arbeiterzeitung 20. 12. z pléna ÚV KSČ zaznamenáva, ešte oficiálne nepotvrdené, že „osmi z desiatich členov politického byra, z toho traja Slováci, boli za úplný odchod Novotného“. Le Monde z 22. 12. prináša však už obvinenie Alexandra Dubčeka ako prvého

tajomníka ÚV KSS Novotným z tradičného kladiva na hlavy Slovákov – z „buržoázneho nacionalizmu“. Noviny pripomínali, že to má pochmúrne súvislosti s „ťažkou čístkou v slovenskej komunistickej strane 50. rokov“. Pritom Dubček mal vysloviť iba niekoľko kritických pripomienok k navrhutej téze o vedúcej úlohe strany, kde si želal „trochu viac demokracie“. The Guardian 2. januára 1968, ešte pred zvolením Dubčeka za prvého tajomníka ÚV KSČ, píše, že „komunistickí vodcovia Slovenska zrejme dosiahli svoj cieľ presadiť rýchlejší hospodársky rozvoj Slovenska, čo im Praha dlho odopierala. Slovenskí vodcovia vládnu významným blokom hlasov v pražskom politbyre a sú v postavení, že môžu za svoju podporu A. Novotného žiadať koncesie pre svoje nacionalistické či národné komunistické požiadavky“. The New York Times ešte hovorí o „dôležitých ústupkoch slovenskej menšiny a nepokojným intelektuálom, 4,5 milióna Slovákov je nespokojných s mnoho-ročnou kultúrnou, politickou a hospodárskou nadvládou českej väčšiny, ktorá kontroluje pražský režim. Intelektuálna opozícia voči Novotnému je však takmer úplne českou záležitosťou“.

Všetky hlavné západné agentúry 5. 1. 2018, po juhoslovanskom Tanjugu, označujú Novotného demisiu. Il Messaggero ešte za hlavného nástupcu považuje Černíka pred Dubčekom. Reuters to rozvíja, že Novotného „Slováci kritizovali, že oslabuje jednotu krajiny, ekonómia, že dovoľuje brzdiť reformy. Promoslovské krídlo za to, že dovolil oslabenie prísnej straneckej kontroly. Vo východnej Európe od obdobia stalinizmu niet ďalších porovnateľných prípadov, že by stranický spor o vedenie trval tak dlho a viedli ho takou demokratickou formou. Vymenovanie Dubčeka je prevrpením, pretože je príslušníkom 4,5-miliónovej slovenskej menšiny. Má štyridsaťšesť rokov a stal sa najmladším komunistickým vodcom vo východnej Európe“. The Times 6. 1. 2018 očakávajú, že „dôjde k novému prístupu k národnostnej otázke. V očiach Slovákov bol Novotný nielen centralista, ale aj človek, ktorého obviňovali, že príliš pomaly reagoval na ich sťažnosti. V septembri sa Dubček verejne sťažoval, že Slovensko nedostáva dost peňazí na rozvoj.

Žiadal, aby sa investičné čiastky z centrálnych fondov zvýšili na dvadsaťosem percent. Il Messaggero však upozorňuje, že za odvolaním posledného východoeurópskeho stalinistu, pri ktorom La Stampa hovorí priamo o diktatúre, sa za „tradičným národnostným konfliktom“ otvára aj „rozpor medzi čs. komunistickou hierarchiou a sovietskymi predstaviteľmi“. GA priamo realisticky a predvídavo varuje, že ani Dubček nemôže „niečo zmeniť na prísnej prosovietskej zahraničnej politike ČSSR“. Očakáva iba pokračovanie „vnútro-politickej liberalizácie“.

Skeptickéjšie hlasy ako z Berliner Morgenpost, La Libre Belgique, ale aj Combato upozorňujú, aby sa nepodliehalo ilúziám. V pozadí zmien je aj neradosná ekonomická realita. Nebude jednoduché či možné efektívne riadiť centralizované celé hospodárstvo. „Nové systémy nie sú menej komunistické než stalinistické režimy.“ Ludové demokracie nesmerujú k sociálnym demokraciám aknebudú účinné, je „možné pochybovať o budúcnosti komunizmu vôbec“. Napriek tomu Welt am Sonntag 7. 1. 1968 prísne rozlišujú, že „Dubček nie je Čech, ale Slovák“, upozorňuje, že práve „zo Slovenska prichádzali v posledných rokoch všetky impulzy k reformám“. LA STAMPA to tiež zdôrazňuje: „V osobe Dubčeka sa teraz Slováci dostávajú po prvý raz po 50 rokoch boja proti Čechom k moci. A Slováci sú viac než Česi preniknutí duchom „Mitteleuropy“.“

Keď sa v septembri rozbegli akcie proti Zväzu čs. spisovateľov, zakázal Dubček Hendrychovi akýkoľvek zásah do záležitostí slovenských spisovateľov. A tak boli postihnutí iba Česi a české Literárny noviny. Aj La Croix zdôrazňujú konflikt medzi „novou liberálnou a technokratickou vlnou a starou gardou“ viní dlhoročného aparátika Novotného aj za procesy v päťdesiatych rokoch. Vyzdvihuje, že Dubček prirodzene „presadzoval slovenské požiadavky“, a hoci je človekom Moskvy, ktorého vymenovanie neprekvapilo ani sovietskú tlač: „Slovensko tvorí ostrov intelektuálneho liberalizmu a je na čele boja v dnešnom Československu.“ The Times konštatovali, že dochádza k obmene mocenskej štruktúry v komunistických krajinách. Považovali to za istý pokrok aj v spätosti s predchádzajúcim humánnejším politickým odstránením Chruščova, pretože to nebolo späté „s brutálnymi záležitosťami minulosti, zatýkaním, procesmi a zmiznutiami“. Odvetdy však „Československo podalo príklad najpokojnejšej a najcivilizovanejšej zmeny vo vedení, akú dosiahli v komunistickom svete“. Nielenže o tom mohli referovať médiá, ale „uskutočnila sa pomerne otvorene v dlhých a rozumných demokratických diskusiách vo vnútri strany“.

■ NOVÉ POZNANIA

Americký historik Mark Kurlansky, autor jedinej významnejšej západnej analýzy, ktorú sme preložili, nielen s nebyvalou sympatiou k Dubčekovi, ale aj k celému slovenskému pohybu v knihe 1968: Rok, ktorý otriasol svetom, 2006, uviedol v oveľa širšom vývojom kontexte, že „ľudia protestovali z rôznych dôvodov, no spájala ich rovnaká túžba po revolte, pocit odcudzenia vo vzťahu k režimu a hlboký odpor k autoritárstvu v akejkoľvek forme. Tam, kde vládol komunizmus, sa protestovalo proti komunizmu a v kapitalistických krajinách ľudia zasa brojili proti kapitalizmu“. Spolu s viacerými ďalšími v zahraničí, rovnako ako s domácimi, z ktorých uvediem iba politika, politológa a historika Ivan Laluhu, pozorne analyzovali základné východiská obsiahnuté v koncepcii českej a slovenskej jari či podobne pomenovávanej neoddeliteľne pražskej a bratislavskej jari, či obrátene, ktoré môžu byť minimálne vstupom pri poznávaní tejto pozoruhodnej vzostupnej etapy našich dejín.

Normalizácia po auguste 1968 zasiahla naplno najmä kultúrnu sféru

Barometrom bola populárna hudba

Alexander GOCZ – Foto: archív

Po novembri 1989 sa pohľady publicistov, ale aj umenovedcov, sociológov či politológov obrátili do sedemdesiatych rokov, keďže zločiny, útlak a svojvôľa bývalého režimu boli okrem tragických päťdesiatych rokov a s nimi spojených politických procesov najmarkantnejšie v tzv. období normalizácie. No a najtransparentnejšie sa obraz vtedajšej spoločnosti zobrazoval na kultúrnom dianí v Česku aj na Slovensku. Na príklade proskribovaných umelcov, zakázaných filmov, zošrotovaných kníh, zakázaných a rozohnaných koncertov...

Fakt, že normalizácia v kultúre mala rôzny priebeh v Česku a na Slovensku, je dostatočne známy. Až na výnimky boli režimu nepohodlní tvorcovia na Slovensku „iba uprataní“ a nesiahalo sa im tak drakonicky na základné životné istoty ako v Česku. Hlavnú zásluhu na tom mala tradícia takzvaných bližších rodinných a kamarátskych väzieb, posilňovaná pocitom krivdy z neautentickej federácie. Dôležitú úlohu však zohral aj vtedajší minister kultúry básnik Miroslav Válek, čo je do dnešných čias diskutovaný fenomén slovensko-českých normalizačných rozdielov.

■ NAPÍSANÉ (NE)OSTÁVA

Každý režim si najviac stráži „ľudí slova“. Hudobný koncert sa dá zakázať, výstava nepovolí, ale kniha koluje medzi ľuďmi, povedzme aj v podobe ručne na písacom stroji prepísaných samizdatov. Proces „normalizácie“ ako dôsledok okupácie Česko-Slovenska vyradil mnohých autorov a rozčesol literárny front na tri časti. Na autorov legálne publikujúcich, autorov samizdatu a na emigrantov. Do emigrácie odišli a publikovali tam Ladislav Mňačko, Jaroslava Blažková a iní. V samizdate, ale aj

v zahraničí publikovali autori doma umlčivani, ako napríklad Dominik Tatarka, Ivan Kadlecký, Pavel Hružík, Milan Šimečka, Hana Ponická a zopár ďalších. Na rozdiel od situácie v Česku hlavný literárny prúd vytvárali autori, ktorí uverejňovali svoje práce legálne v jednotlivých domácich vydavateľstvách. Ideológovia režimu a kultúrni politici vyžadovali od autorov najmä súčasné témy a mali to byť témy spoločensky závažné. Znovu sa „oprášila“ metóda socialistického realizmu. Aj keď už nemal normatívny charakter, znamenal výrazné obmedzenie. V próze ľudsky a umelecky dozrela generácia, ktorá vyrástla v kontakte s Mladou tvorbou a práve ona sa zaslúžila o „nový historizmus“. Ten súvisel aj s novým štátnym usporiadaním Československej republiky (federácia), ktoré posilnilo prvok národnej svojbytnosti a vlastenectva. Sem patrili napríklad Vincent Šikula, Ladislav Ballek, Ivan Habaj a podobne. Sebakritika či dištancovanie sa od Charty 77 umožnili publikovať niektorým autorom, ktorým normalizácia vyrážala pero z ruky, ako boli Anton Hykisch, Ladislav Ťažký či Peter Karvaš.

V osemdesiatych rokoch sa pomery v slovenskej literatúre do istej miery znovu zliberalizovali, najmä v období „perestrojky“ a „glasnosti“. Vznikli nové časopisy (Literárny týždenník, mesačník pre mladú literatúru Dotyky), diskutovalo sa o vážnych spoločenských a kultúrnych problémoch, do poézie vstúpila hravosť (Štefan Moravčík), písalo sa aj o tabuizovaných témach, akou bol sex (Tatjana Lehenová), začal sa systematickejšie pestovať civilizmus (Daniel Hevier, Ján Štrasser), vznikala plnokrvnejšia satira (Tomáš Janovic). V prozaickej tvorbe bola dynamickým žánrom poviedka a novela. Čitateľsky boli zaujímaví autori ako Pavel Vilikovsky, Dušan Dušek, Martin Bútora a ďalší. Kritikou bol vysoko hodnotený Rudolf Sloboda a ako románopisec sa presadil Dušan Mitana.

V inej situácii bol film. Profilmovými režisérmi tohto desaťročia normalizácie sú príslušníci strednej generácie. Najproduktívnejší boli Jozef Režucha, Štefan Uher, Martin Tápák, Martin Hollý, Andrej Lettrich a Ján Lacko. Dušan Hanák nakrútil tri tituly, ale dva boli uložené do trezoru, Juraj Jakubisko len jeden, a hneď mu zakázali

Elán sa počas tvrdej normalizácie stal česko-slovenskou rockovou jednotkou, 1978.

súčasnú tematiku. Elo Havetta bol po dokončení Lalií poľných (1972) preradený za pomocného režiséra a v roku 1975 zomrel. Náznym príkladom fungovania násilnej amnézie je aj fakt, že ich filmy z konca šesťdesiatych rokov nesmeli byť verejne premietané a pribudli k nim aj Lalie poľné. Tvorba Jakubiska, Havettu a Hanáka bola takmer po celé desaťročie odstránená z kontextu slovenskej kinematografie.

■ OSTRO SLEDOVANÁ KULTÚRA

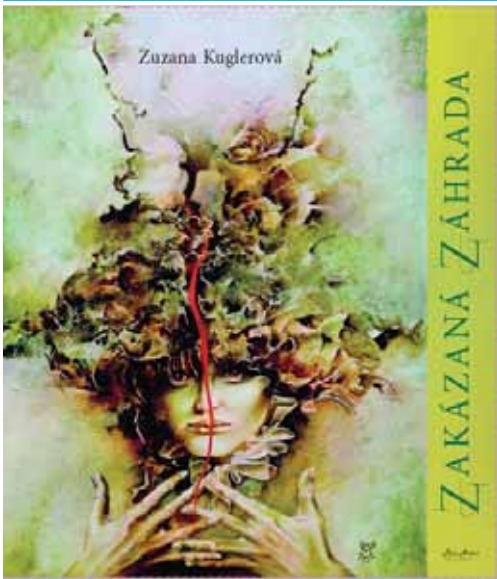
Pre širokú na verejnosť bol najviditeľnejším barometrom stav populárnej hudby. Neudržateľný stredný prúd, reprezentovaný orchestrami a sólovými spevákmi, ako boli Karel Gott, Helena Vondráčková, na Slovensku Karol Duchoň či Eva Kostolányová a mnohí ďalší, bol najmä v prípade mladej generácie takmer úplne vytla-

čený rockovými či rockovo znejúcimi skupinami. Na Slovensku to bol Elán, Taktici, Modus, neskôr Banket či Team a niekoľko ďalších, v Česku Olympic, Katapult, komerčné Kroky s Michalom Davidom, Citrón, Petra Janů, a tak isto mnoho ďalších hviezd a hviezdíček. Spomínať umelecky hodnotnú alternatívnu scénu z daného obdobia presahuje možnosti tohto článku. No až nástup takzvanej „novej vlny“ a panku v polovici osemdesiatych rokov signalizoval definitívny koniec normalizácie. Jednodňový festival Čertovo kolo v októbri 1988 v Bratislave pod organizačnou taktovkou neskoršieho ponovembrového ministra kultúry Ladislava Snopka bol najmä pre mladú generáciu oveľa výraznejším signálom zmeny pomerov ako články v dennej tlači. Samozrejme, november 1989, a to čo prišlo po ňom, nevedel z bežných ľudí predvídať nikto.

Zuzana Kuglerová: Zakázaná záhrada, Pars Artem, Bratislava 2018

Príťažlivosť zakázaných území

KNIHA TÝŽDŇA

Zuzanu Kuglerovú vníma široká čitateľská obec najmä ako prozaičku. Autorka sa môže hrdiť tým, že jej knihy, ktoré oscilujú medzi žánrom povesti a fantasy, oslovili tisíce čitateľov a tituly ako Hawránok či Čarodejnica z Petrovic sa pravidelne umiestňujú na čelných miestach v čitateľských rebríčkoch. No druhým pólom, takpovediac bytostnou emocionálnou časťou Zuzany Kuglerovej je poézia. Má na svojom konte niekoľko kvalitných básnických zbierok, pričom jej najnovší poetický opus znesie aj tie najprísnejšie kritériá.

Dá sa vtesnať niekoľko desaťročí bolestivo prežitého života do jednej zbierky? Zrejme áno. Autorka Zakázanej záhrady to dokazuje priamo básňou a vierou v slovo a svoj básnický talent. Na širokej ploche vyše stosedemdesiatich strán prechádza spomienkami, tým zázračným, ale zároveň trýznivým vnútorným albumom citov, obrazov a situácií, ktorý nosíme v sebe, lenže iba poniektorí to vieme pretaviť do umeleckého tvaru. Osem častí zbierky, osem uhlov pohľadu na seba, na svoje lásky, bolesti, straty a nachádzania, ale aj na svet okolo, na údel človeka.

Zuzana Kuglerová sa neschováva za postmoderné čarovanie so slovami, nezahmlieva to, čo chce povedať, hľadá správny zrozumiteľný jazyk a ním komunikuje s čitateľom. Úprimná až na dreň, kritická aj sebakritická, milujúca, strácajúca, hľadajúca. „Neviem, kam zmizli staré mamy, / Čo mali v očiach teplo oráčín / Vo vráskach vôňu čerstvej slamy / A v srdci bieli obláčik.“ Píše autorka vyznanie – spomienku, aby úplne v inom emocionálnom rozporení ukončila báseň Šťastné fotografie, s podtitulom Päť-

násť rokov v záchodovej mise, mrazivým konštatovaním: (Ak som niekedy prežila peklo, tak som ho zažila v cirkvi). Nie, nejde tu o nejaký prvoplánový útok. Autorka úprimne bilancuje konkrétny čas a stopy, ktoré v ňom zanechali konkrétni ľudia. A tak by sme mohli pokračovať v prípade básní so sociálnou tematikou, básní hľadajúcich dobro v ľuďoch či citlivo mapujúcich svet, ktorý nás obklopuje. Zakázaná záhrada je skrátka záhradou, v ktorej rastú kvety skutočnej poézie.

(mab)

NEKROLÓG

Ondrej Ivan sa narodil 24. 2. 1926 vo Veľkej pri Poprade uprostred malebnej prírody Tatier a Spiša, čo podmienilo jeho trvalý vzťah k tatranskej krajine a prírode. Po absolvovaní Odbornej chemickej školy firmy Bata vo Svite v roku 1945 odišiel na Akadémiu výtvarných umení do Prahy, kde študoval u prof. Jána Želibského a neskôr u prof. Slánskeho a Vratislava Nechlebu na oddelení maliarskych a konzervačných techník. Bol jedným z prvých slovenských absolventov odboru reštaurátorstvo na Akadémii umenia v Prahe. Už ako študent na výstave v Mánese v roku 1950 získal prvú cenu za reštaurátorskú prácu.

Výtvarnú scénu opustil Ondrej Ivan

Ako reštaurátor zanietene spájal technicko-remeselné skúsenosti s esteticko-výtvarnými. Svoj život zasvätil hodnotám minulosti a ako maliar krásam našej slovenskej tatranskej prírody. Jeho prvá prax po štúdiách na Akadémii umenia v Prahe bola v novovzniknutej Slovenskej národnej galérii, ktorá pod vedením PhDr. Karola Vaculíka začala zhromažďovať zbierky starého i nového umenia. V tomto období (1954 – 1959) zreštauroval mnohé umelecké diela renesančnej maľby, exponáty Pálfiavskej zbierky aj množstvo ikon. V tejto činnosti pokračoval aj v rokoch pôsobenia vo Východoslovenskej galérii v Košiciach (1959 – 1965), kde sa venoval reštaurovaniu gotickej tabuľovej maľby, barokovej plastiky a ikonovej maľby. Takmer od začiatku stál pri budovaní regionálnej galérie v Liptovskom Mikuláši spolu s Jankom Alexym a Bedřichom Hoffstädterom. Tu bol neskôr v roku 1977 vymenovaný za riaditeľa, kde pracoval v tejto funkcii až do roku 1987.

Ondrej Ivan ako maliar tvorca bol realista. Technická stránka jeho maľby je ovplyvnená štúdiom veľkých majstrov: Tiziana, Rubensa, Rembrandta, Ruisdaela a iných, ktorých kópie vynikajúco zvládol ako študent. Bohaté skúsenosti získal aj študijnými pobyťmi v Amsterdame v roku 1962 a v reštaurátorských ateliéroch Ermitáže v Petrohrade.

Ondrej Ivan takmer šesť desaťročí zameriaval svoje tvorivé úsilie v prevažnej miere práve na tému krajiny. Zomrel 15. 8. 2018 v Poprade-Veľkej, kde strávil celý tvorivý aj súkromný život.

(se)

HUMORESKA

Jednou z mála sporných výhod, ktoré so sebou vek prináša, sú spomienky. Takí dnešní dvadsiatnici si pamätajú nanajvýš tak žúr z ostatnej soboty, a ani to väčšinou nie, keďže boli nacecaní ako dánska doga, o ostatných látkach pomlčím. Zato my, ktorí so zmesou strachu a očakávania vykukujeme za roh, kedy už príde ten dôchodkový vek, máme toho v pamäti uložené nepomerne viac. Potom dochádza k čudným situáciám, ako napríklad v prípade môjho priateľa. Vnúčik sa ho opýtal, aký mal mobil, keď bol v jeho veku. Priateľ popravde odvetil, že nijaký,

lebo v časoch jeho detstva existovali len telefóny po drôte. Vnúčik sa ho so samozrejmým detským výsmechom pýtal, či teda chodili po ulici ako trolejbusy

lekého gymnázia. Potešíme sa najmä dievčenskej spoločnosti a už nám ani neprekáža, že mladí slečny vedú do seba hodiť vodku rýchlejšie ako hociktorý z našich

petrolejky a s hladným žalúdkom sme listovali v dokrčenom západniarskom katalógu, ktorý vyhodil z okna nejaký kamionista. Na jeho stránkach sme občas obja-

hypotekárnej britvy pod krkom. Že sme si z bezúročných mladomanželských pôžičiek ten byt aj zariadili, a to nábytkom či spotrebičmi, z ktorých napríklad práčky vydržali až do ponovembrových čias a dlhšie. Že všetci mali robotu, aj keď popravde boli aj takí, čo mali len zamestnanie. Samozrejme, že nás poriadne vytáčala nomenklatúrna stranická šľachta. Prinajmenšom tak ako tá dnešná politická, prípadne oligarchická, ale tak to už chodí. Mládež počúva a krúti hlavami. Tak sme sa nedávno dohodli, že radšej budeme spomínať na stredovek, prípadne na Samovu ríšu. Vyjde to narovna. Média nás aj tak prekričia...

Marek DANKO

Chvíľka pre pamätníkov a iné horory

napojené na drôty. Všeobecne musím za seba a iste aj za väčšinu svojich druhov pamätníkov povedať, že isté kruhy vykresľujú našu minulosť v neuveriteľne čiernych až katastrofických farbách. Nestačí sa čudovať, aký obraz si chudence vytvárajú o minulosti. A nielen detváky. Sem-tam do našej rodnej krčmy Drevák zabľúdi omladina z neďa-

zaslúžilých štamgastov. Čo nám však prekáža, je to, keď začnú rozprávať o tom, ako sme žili. Mám pocit, že ich médiá na čele s rôznymi aktivistami presvedčajú o minulosti ako o dobe pomaly feudálnej. Úpeli sme pod bičom komunistickej verchušky, chodili oblečení v starých montérkach, po večeroch sme sa pozerali do plamienka sviečky či

vili banán či mandarínku, neveďdiac pomaly ani čo to je. Keď však začneme mládeži hovoriť o tom, ako bolo, že sme chodili na čundre a na punkové koncerty, ktoré nám občas spestrili súdruhovia z VB, ale aspoň bola zábava. Že sme sa nepotkávali o bezdomovcov a väčšina z nás sa nedlho po svadbe dopracovala k vlastnému bytu aj bez

Plodný život najznámejšieho Slováka v kanadsko-americkej hokejovej lige

Slovenský orol zo Sokolčov v hniezde jastrabov

Ján ČOMAJ – Foto: internet

Odišiel do Siene večnej slávy. Chalan od Liptovskej Mary, z dávno zatopených Sokolčov. Syn schudobnených zemanov, ktorého predkovia si ešte písali Göth de Göthovany či skôr de Guothfalva. Rodičia mu chceli zabezpečiť lepší život a poslali ho krátko po vojne za ujcom Mikitom do Ameriky. Chlapca nielen vreló prijal, ale si ho aj osvojil – tak sa zo Stanislava Götha stal Stan Mikita. A o desať rokov jedna z legiend kanadsko-americkej národnej hokejovej ligy. Na tom už nič nezmení ani smrť, ktorá si poňho prišla 7. augusta, toť pred pár dňami. Zbytočne náhlivo. Mal len sedemdesiatosem rokov. Z nich desať strávil ako chalan v mestečku Svätá Katarína v kanadskej provincii Ontario. Vtedy to nemal ľahké, lebo angličtina mu dlho nešla na jazyk. Ďalších dvadsaťdva rokov prežil v hniezde slávnych Jastrabov v Chicagu ako center nezabudnuteľnej útočnej formácie Wharram – Mikita – McDonald (a po jeho odchode na hokejový dôchodok Doug Mohns). Vďaka nej a Bobbymu Hullovi malo Chicago Blackhawks najsilnejšie útoky po celé šesťdesiate roky a Stano bol v tom desaťročí štyrikrát vyhlásený za najlepšieho útočníka celej NHL.

Tri roky hral v miestnom klube St. Catharineds Teepees, začal teda ako šestnásťročný (1956 – 1958 vrátane), aby ho ako devätnásťročného draftovalo mužstvo najvyššej hokejovej súťaže na svete a Stan sa navyď presťahoval z provinčného kanadského mestečka do amerického labyrintu s početnou slovenskou obcou, do Chicaga. To bolo v roku 1959. A už o rok, v sezóne 1960/1961, aj jeho zásluhou získali chicagské Jastraby Stanleyho pohár. Stan to bral ako samozrejmosť: Komu inému, ak nie Stanovi, má patriť táto trofej? A navyše právom: so svojimi šiestimi strelenými gólmi v play-off sa stal najlepším strelcom víťazného mužstva. A jeho útok dostal vtedy natrvalo meno „Scooter Line“.

■ DCÉRKIN ZÁSAH

Vodca „útočiaceho skútra“ bol spočiatku búrlivák, čo pri zábave a pitkách nehľadel na dajakú tú stovku dolárov. Veľa utrúcal, rád sa luxusne až extravagantne obliekal. Zmenilo ho manželstvo a najmä deti. S brunetkou Jill, za slobodna Černý, sa im narodili štyri deti. Bol starostlivý otec, ohľaduplný až utiahnuto pôsobiaci mladý muž. Na ľade sa však menil na hurikán. To sa, pravdaže, odrážalo na počte minút, ktoré takmer v každom zápase odsedel na trestnej lavici. Za prvých sedem sezón mu lekári zošivali rany sedemsto stehmi... Až raz prišiel domov a malá dcérka, ktorá sa už naučila sledovať v televízii svojho ocka, sa ho opýtala, prečo počas zápasu, keď iní sú na ľade alebo odychujú vedľa seba na lavici ako dobrí kamaráti, on večne sedí sám a kdesi inde? Neuveriteľné, ale štatistika nepopustí: Stano sa v tej chvíli

Ako prvý zo Slovákov, čo pôsobili v NHL, má na Stanleyho trofeji svoje meno Stan MIKITA – rodák zo Sokolčov na Liptove.

zmenil. Kým dovtedy za jednu sezónu odsedel na trestnej lavici až stopäťdesiatštyri minút (v sezóne 1964/1965), v nasledujúcej päťdesiatštyri a o ďalší rok iba dvanásť minút.

■ PRE VŠETKÝCH STAN

Nikto mu nijako inak nehovoril iba Stan. Šefovia klubu, spoluhráči, novinári, jeho deti aj vnúčence, ktoré nadovšetko miloval, Stan. Pred zápasom zásadne nekomunikoval s nikým, okrem trénera a spoluhráčov. Obdiv fanúšikov nevnímal. Novinárov ignoroval. Na ovácie publika nereagoval. Bol úplne sústredený na zápas. Po zápase – iný človek. Každá pozornosť ho potešila. Najviac udalosť, ktorú sa v Chicagu odohrala prvý raz: v roku 1980 po dvadsiatich dvoch sezónach vyvesili pod strechu štadióna Stanov dres. A potom, keď mu pred domovskú hokejovú arénu postavili sochu...

Pred koncom kariéry sa pustil do výroby hokejového výstroja a potom sa s vášňou sebe vlastnou dal na podnikanie v golfom biznis. Podporoval pritom talentovaných chlapcov zo sociálne slabších rodín, a týmto smerom viedol aj vnútorný život veľkoklubu: financie na nákup hráčov a na výchovu dorastu vo vlastných „farmách“ museli byť v rovnováhe. Charitatívne akcie podporoval aj vo svojom súkromí. Raz sa dohodol s miestnym kazateľom, že bude pred kostolom dávať v nedeľu dopoludnia autogramy, aby podporil charitatívnu zbierku organizovanú miestnou cirkvou. V čase svojej najväčšej slávy založil a financoval hokejovú školu pre sluchovo postihnuté deti – funquie už päťdesiat rokov...

■ KRIVÁ HOKEJKA

Hokejoví odborníci mu prisudzujú autorstvo krivej čepele. Nie-

kedy v šesťdesiatych rokoch sa Stanova hokejka zasekla v medzere mantinelov a mierne sa ohla. Stan ju v zápale boja nešiel vymeniť – a zrazu zistil, že jeho palica získala novú vlastnosť – pri vedení puku, obchádzaní obrancu, pri prihrávke i pri strelbe. Pravdaže, Stan sa týmito zistením netajil, naopak, nadšene ho opisoval okoliu – až ho kamaráti začali napodobňovať. A zakrivená hokejka bola na svete. Väčšinu zápasov svojej hokejovej kariéry odohral už s takouto „zbraňou“. A bolo ich neúrekom. Ak nerátame jeho kanadské začiatky, tak v Chicagu odohral 1394 zápasov, najviac v dejinách klubu. Získal v nich 1467 bodov.

■ NIEKOĽKO ÚDAJOV

Československo alebo Slovensko Stan nikdy nereprezentoval. Aj keď bol hráčom Chicago, bol kanadský občan a od roku 1972 aj kapitán kanadskej hokejovej reprezentácie. V roku 1983 ho uviedli do Siene slávy kanadsko-americkej Národnej hokejovej ligy a v roku 2002 do Siene slávy slovenského hokeja. Počas profesionálnej a reprezentačnej kariéry bol stále centrom prvého útoku. Mal výšku 175 centimetrov a vážil 77 kilogramov. Za Chicago odohral 22 sezón, 1394 zápasov v základnej časti NHL, v ktorých dal 541 gólov a na 926 prihrál. V play-off odohral 156 zápasov, dal 59 gólov a pri 91 asistoval. Získal všetky najvyššie kanadsko-americké hokejové ocenenia klubové aj individuálne. Mal pravé držanie hokejky. Góly dával prevažne švihom pravej ruky. Šesťkrát bol členom All-Stars tímu. V materskom klube mal dres s číslom 21. Založil a do ostatnej chvíle

Stan MIKITA v časech najväčšej hokejovej slávy

viedol Nadáciu pre sluchovo postihnutú mládež v USA. Po skončení hokejovej kariéry sa venoval golfu vo svojom golfovom rezorte...

Keď som sa chystal napísať túto spomienku, prišla k nám návšteva z rodiny – Jožko Hankovský, šesťdesiatnik, ktorý si v roku 1983 zahral v Liptovskom Mikuláši hokej so Stanom Miktom, keď tu bol u príbuzných na návšteve. Jožka si pamätám aj z tých čias – s dvoma bratmi tvoril skvelú útočnú trojicu šľachtinských hokejistov. Zimy boli chladnejšie, dalo sa pár týždňov korčuľovať na zamrznutých šľachtinských jazerách. Raz som bol s nimi, tiež to bolo približne v tom čase, aj na tréningu v Skalici, ale tá hodina na zimnom štadióne stála chalanov priveľa peňazí, zostali im iba zamrznuté jazerá, z roka na rok menej dní... Tak sa nám talenty roztopili. Potom prišlo vládnejšie obdobie, dokonca s hokejovými strednými školami... Nemyslím si, že to bola náhoda, ak o pár rokov tu už neboli len bratia Šťastní či Jožko Golonka, ale sa zrodila jedna veľká generácia slovenských hokejistov – dokonca sa títo chalani stali majstrami sveta... Už len táto tradícia by mala zodpovedných aktivovať k činu a namiesto žabomyších vojen a zákulisných manévrov viesť ku koncepčnému tlaku na politikov vrátiť sa k osvedčenej výchove mladých talentov. Inak bude už onedlho Stano Mikita postavou z rozprávky a svetová úroveň slovenského hokeja zabudnutou legendou.

Pred 110 rokmi sa narodila národná umelkyňa Maša HALAMOVÁ

Tatranská poetka s krištáľovým citom

Na svet prišla 28. augusta 1908 v zákutí čarovnej Turčianskej záhradky. Nech však toto pomenovanie znie akoľkoľvek milo a teplo, Blatnica, dedina pod Veľkou Fatrou, patrí medzi najchladnejšie na Slovensku, pravda, okrem tatranských sídiel a hornej Oravy. Prefukujú ju vetry Gaderskej a Blatnickej doliny, dnes turistami vyhľadávaných lokalít, ale vtedy, začiatkom minulého storočia, sem chodili iba drevorubači. Po dažďoch sa potoky rozliali, najviac Blatnica pretekajúca dedinou, tak aj obec dostala po blate svoje meno. Jej rodáčka Maša akoby bola pravým opakom svojho rodiska: vrelá citom a krištáľovo čistá poéziou. Tá zostáva navenok čitateľom blízka. Dôkazom je trvalá obľúbenosť emotívnych Haľamovej básní, najmä u žien. Rovnako deti ľúbia jej večne živé poetické rozprávky.

Ján ČOMAJ – Foto: Wikipédia

Vyrástla v rodine turčianskeho obchodníka – a tí boli oddávna svetobežníci nie z podstaty, náturou, ale preto, aby sa uživilí. A tak aj Mária, Maša, ako jej hovorili, základnú školu vychodila v srbskej Vojvodine, v tom čase takmer čisto slovenskej dedine Stará Pazova. Až do gymnázia začala chodiť na Slovensku v Martine a v roku 1925 maturovala v Bratislave.

■ ÚSPECH SPRVOTI

Už vtedy, nesmeli, ale s úspechom
probovala písať veršiky – a v druhej
polovici dvadsiatykh rokov sotva dva-
dsaťročná bola známou hviezdou
na slovenskom básnickom nebi: uve-
rejšovali ju najmä matičné Slovenské
pohlady, ženský časopis Živena, ale aj
na poéziu náročný Elán Jána Smreka.
Ba dá sa povedať, že práve Smrek ako
redaktor a vydavateľ na poéziu náročný
sa najviac nadchol čistotou a úprim-

nosťou Haľamovej citu a bol pre ňu aj akýmsi potvrdením, že jej poézia nie je iba dievčenskou reakciou na milovaného Jiřího Wolkra a pubertálnym bláznením. Potom nečudo, že mala iba dvadsať rokov, keď jej vyšla prvá básnická zbierka s názvom Dar. Povedzme hneď, že prvá z troch, druhá Červený mak jej vyšla v roku 1932 a tretia niekoľko rokov po predčasnej manželovej smrti v roku 1966 s nádherným názvom Smrť tvoju žiēm.

■ TRI STAČILI...

Obdivuhodné: tri pôvodné knihy poézie stačili, aby Mašu Halamovú národ ocenil najvyšším uznaním – k sedemdesiatpäťke dostala titul národný umelec. Pravda, vyšlo jej oveľa viac básnických kníh, ale to skôr zásluhou editorov, ktorí sa vracali k jej trom zbierkam a časopisecky uverejňovaným veršom a doteraz, ak dobre rátať, pri-

pravili a vydali sedem krásnych a úspešných výberov z Haľamovej poézie. Neslobodno, pravdaže, zabudnúť ani na jej krehkú poéziu pre deti, veď patrí k tomu najlepšiemu, čo slovenská poézia

ČRTA

pre deti vytvorila – možno si aj vy spomeniete na básnicko rozprávku o srvc-kovi, čo celé leto vyhrával na husličky a v zime sa chcel mrznúci a vyhladovaný nastáňovať do teplého a zásobami jedla plného mraveniska, alebo na Mechúrika-Koščúrika s kamarátmi, Petriškorku či sýrkorku z kosofového domčeka...

■ ŽIVOT AKO INŠPIRÁCIA

■ **ZVOT ARO INSPIRACIA**
Po maturitě sa mladé dievča, istotne
aj pre svoj básnický vzťah k Wolkrovi,
ktorý vtedy umrel vo Vysokých Tatrách
ako pacient tuberkulotik sanatória v Tat-
ranskej Polianke, zamestnala v kom-

plexe liečební v Novom Smokovci ako pracovníčka prijímacej kancelárie. Tu sa zoznámila so svojim budúcom manželom – šéféfkešom a riaditeľom astmatologickeho ústavu na Štrbskom Plese Tatranom MUDr. Pulmanom. Lásky, Tatry, šťastné manželstvo a mužova predčasná smrť najsilnejšie poznačili citovo krehkú a krištáľovo čistú poéziu Márie Pulmanovej, ktorá si však ponechala básnické meno ako za slobodna. V prijímacej kancelárii na prízemí pavilónu Európa, pod práve dokončeným moderným architektonickým skvostom – sanatóriom Palace – od nestora slovenskej staviteľskej moderny Milana Michala Harmína, pracovala Mária Pulmanová; vo vilke nad Štrbským plesom písala svoje nežné a hlbavé verše Maša Halamová. Neprekážali si. Dokonca ladili spolu. Lásky, manžel, Tatry, slovenský svet a ponor do vlastných krištáľovo priezračných citov boli žriedlami jej lyriky, hravosti, obohacovania jej zmyslom pre pravdu a krásu, bola prameňom jej tvorby pre deti. Už len názov zbierky,

vydanej niekoľko rokov po manžellovej smrti, spomínaná kniha *Smrť tvoju žijem*, je dôkazom úprimnosti a krehkosti jej poézie. Život vo svojej plnosti i protirečivosti boli jej inšpiráciou.

Z rozličných hodnotení literárnej kritiky, naposol kladných, hodno spomenúť aspoň vetu, ktorú uvádza portál slovenskej Wikipédie – azda najstručnejšie obsahol Halamovej význam v modernej dejinách slovenskej literatúry: „V poézii hľadala opravdivý cit lásky nielen pre seba, ale pre všetkých, a najmä pre tých, ktorým ju tvrdé veci dňa nedožíčili. Bola majstrom básníckej drobnoresby, nakoľko dokázala zachytiť v básňach i tie najmenšie záchvevy dievčenskej duše s čistotou a presnosťou, pričom nestrácajú nič zo svojej krehkosti a ľahkosti.“

■ TATRANSKÉ SPOMIENKY

Pripomeňme ešte, že okrem lyrickej poézie a štedrej tvorby pre deti sa venovala aj prekladom, najmä z českej, ruskej a lužickosrbskej poézie. Veľa jej básní zhudobnili najznámejší slovenskí skladatelia, najviac ich zaujali verše zo zbierky Červený mak. Jej tvorba je preložená do desiatich jazykov. Po niekoľkoročnej editorskej práci v martinskom vydavateľstve Osveta a pätnásťročnom pôsobení v bratislavských Mladých letoch (1958 – 1973) zomrela v Bratislave 17. júla 1995 ako osemdesiatšesťročná. Pochovaná je na Národnom cintoríne v Martine. Pamätnú tabuľu má aj na balvane pred vilkou na brehu Štrbského plesa, v ktorej prežila najkrajšie roky i najväčšiu bolesť.

Milovníci jednej stopy na tradičnom zraze v Strážskom

Desiata motožúrka v areáli lesoparku

Text a foto: Jana GEŠPEROVÁ

Milovníci jednej stopy z radov maticiarov sa pod záštitou Matice slovenskej zišli deviateho júna na trojdňovom zraze v peknom prostredí lesoparku v areáli Park Pubu v Strážskom, kde sa toto motoristické spoločenstvo stretlo už po desiaty raz. Celé podujatie sa tentoraz nieslo v duchu osláv dvadsiateho piateho výročia vzniku Slovenskej republiky.

Organizátori z OP MS Vranov nad Topľou v spolupráci MO MS Hencovce pripravili pre účastníkov pestrý program. Nechýbali zaujímavé súťaže aj na maticné témy, tombola, pohostenie, vystúpenia kapiel. Súťažiacich potešili rôzne ceny od sponzorov vrátane Matice slovenskej, ktorá súťažiacich odmenila knižnými darmi. Každý si mohol prísť na svoje. K dobrej atmosfére prispelo účinkovanie rockových formácií vo večerných programoch počas celého podujatia. V piatok večer zabavili účastníkov kapely Piňazi de? a Blackbeat. Vrcholom

sobotňajšieho programu bol výjazd do mesta Vranov nad Topľou, kde na motoristov čakalo občerstvenie a pohostenie chlebíčkami a chutnými zákuskami. Asi dve stovky motocyklistov a maticiarov tu boli svedkami netradičnej svadby dvoch maticiarov. Jazdu ukončili v lesoparku v Strážskom, kde sa opäť o výbornú atmosféru postarala kapela Kabát Reviev. Organizátori zabezpečili pitný režim a každý si mal možnosť pochutnať na guláš, fazuľovici, plieskavici a iných špeciálitách pripravených maticiami. Vďaka priaznivému počasiu sa areál

lesoparku stal dejiskom vydarenej akcie i pekného zážitku nielen pre miestnych obyvateľov a maticiarov, ale aj zahraničných hostí zo susedných Čiech, z Poľska či z Ukrajiny. Vytvalí účastníci si zo Strážskeho odnášali aj tričká, na ktorých sa uprostred vyníma maticný znak, čím sa prezentuje Matica slovenská nielen doma, ale aj v zahraničí. Musíme stále pracovať nielen na uchovávaní tradícií, ale aj motivovať mládež, aby spoznala činnosť Matice slovenskej a mala záujem vstúpiť do maticných radov. Treba organizovať akcie, na ktoré prichádza nielen staršia gene-

Účastníci tradičného maticného motozrazu v Strážskom

rácia, ale aj mladšia. Verím, že sa zúčastnení rozchádzali s príjemnými pocitmi a so zážitkami na príjemné víkendové maticné podujatie, o čom svedčí aj počet zúčastnených.

Mladomatičný futbalový turnaj v Luboticiach pri Prešove

Na počesť Ladislava Pavloviča

Marko GAJDOŠ, predseda OMM v Prešove, pracovník D MS v Prešove – Foto: Emil SEMANCO

Odbor Mladej Matice v Prešove zorganizoval v sobotu 11. augusta tohto roka v areáli lubotického futbalového ihriska Mladomatičný futbalový turnaj. Prvý ročník ligových strelcov sa konal na počesť československého futbalového reprezentanta a dlhoročného trénera detí a mládeže v klube Tatran Prešov Ladislava Pavloviča. Zúčastnilo sa na ňom päť družstiev z Prešova a z Bystrého, ktoré si svoje sily a futbalové zručnosti zmerali vo vzájomných priateľských zápasoch.

Legendárny ligový strelec s prezývkou Ruský cár

Poslaním turnaja bolo spojiť mládež a mladých maticiarov prostredníctvom športových aktivít, ktoré mali za cieľ priblížiť význam a históriu Matice slovenskej v dnešnej spoločnosti a pripomenúť si sto päťdesiate piate výročie jej založenia. Svojou účasťou a pútavým slovom o otcovi Ladislavovi Pavlovičovi obohatil program turnaja aj syn tohto významného prešovského futbalistu L. Pavlovič ml. Veľká vďaka patrí i športovému novinárovi Jánovi Jacošovi,

ktorý sa podieľal na spoluorganizácii podujatia. Na turnaji bol prítomný tiež čestný predseda KR MS PhDr. L. Matisko.

Prvé miesto si z Lubotic odniesol futbalový tím Zicherka so ziskom 12 bodov, druhé miesto mladí maticári z Bystrého (6 bodov) a tretie miesto futbalový tím ŽVS (6 bodov). Štvrté miesto patrilo družstvu Riviera (3 body) a piate miesto Auto West (3 body). Najlepším brankárom turnaja bol Bereš, najlepším hráčom Durilla a najlepším strelcom Vravec s desiatimi gólmi.

Futbalový turnaj finančne podporila Matica slovenská a ďalší sponzori. V Prešove veria, že sa turnaj stane tradičným a o rok sa mladí futbalisti stretnú ešte vo väčšom počte. Slávny ligový kanonier Ladislav Pavlovič si to zaslúži.

Slovenské kroje vo svojej malebnosti a pestrosti nemajú páru.

Odetí do krásy slovenskosti

Zuzana PAVELCOVÁ – Foto: Štefan KAČENA

Populárny tradičný rodinný týždeň Slovenka slávi sedemdesiate výročie vzniku. Toto jubileum si jeho vydavateľský dom rozhodol pripomenúť nezabudnuteľne a usporiadať Slovenský deň kroja v Banskej Bystrici. Leitmotívom podujatia bude nielen prezentácia nášho tradičného odevu širokej verejnosti, ale bude aj spomienkou na život a dielo Štefana Nosáľa.

Do podujatia, ktoré organizuje týždenník Slovenka a Združenie miest a obcí Slovenska, sa zapojí aj Matica slovenská, ako i mnohé iné slovenské organizácie, folklórne a umelecké kolektívy pôsobiace doma i v zahraničí. Zároveň sa organizátori pokúsia o vytvorenie rekordu Najviac ľudí v kroji na jednom mieste. Podujatie bude voľne prístupné verejnosti

i všetkým tým, ktorí budú chcieť prezentovať svoj kroj. Všetky potrebné informácie nájdete na stránke www.denkroja.sk. Organizátorov vaša prítomnosť na prvom Slovenskom dni kroja poteší 8. septembra tohto o 15. hodine počas Radvanského jarmoku. Príďte odetí do krásy slovenskosti a prezentujte veľkoleposť nášho kultúrneho dedičstva!

Pocta od Matice súbor Záhorčan potešila aj povzbudila

Živite ľudie na blaho sveta

Kveta ŠEBEJOVÁ a Juraj BALOG, predseda MO Matice slovenskej v Záhore

Prostredníctvom Slovenských národných novín chceme poďakovať Matici slovenskej za poctu, ktorú nám preukázala, keď pozvala folklórny súbor Záhorčan na Národné maticné slávnosti v Martine. Obec Záhor sa nachádza na dnešnej schengenskej hranici necelý kilometer od dvestotísícového mesta Užhorod, ktoré sa po politických šachoch stalo od 1. 6. 1946 súčasťou ZSSR. Naša obec, v ktorej sa stále sústreďovali a výlučne sústreďujú slovensky rozprávajúci obyvatelia, je jednou zo štyroch slovenských obcí na tejto hranici. Na severe žije rusínske obyvateľstvo, na juhu maďarsky hovoriaci spoluobčania. V Záhore pôsobí aktívny MO Matice sloven-

Predseda MS Marián GEŠPER uprostred členov jubilujúceho súboru Záhorčan, ktorí si vysoko cenia možnosť účinkovať na NMS v Martine a vnímajú to ako maticné vyznamenanie.

skej pod vedením predsedu Juraja Baloga a je pre nás veľkým povzbu-

dením, že FS Záhorčan, ktorý oslávila desiate výročie založenia, dostal

pozvanie vystúpiť v Martine a my sme si mohli hrdlo uvoľniť, že nežijeme na „konci sveta“, ako sa nám to usilujú nahovoriť niektorí politici. Vďaka za to patrí aj predsedovi MS Mariánovi Gešperovi, ktorý je nám priaznivý a naklonený. Zaslúži si ju i za pomoc pri vydaní knižnej prezentácie súboru, za možnosť vystúpenia súboru v Komárne, ale tiež za osobnú zainteresovanosť o Záhorčanov na rôznych podujatiach. Sme vďační aj martinskému obecnému hostom za povzbudzovanie a potlesk, hoci náš prejav je výlučne v zemlinskom nárečí. Zvlášť nás teší úprimná reakcia publika na hymnickú pieseň v staroslovenskom jazyku „Živite ľudie na blaho sveta...“, ktorá u nás znie v chrámoch pri slávnostných bohoslužbách.

Žijeme na strategickom území, ale ďaleko od kultúrnych a politických centier, päťsto kilometrov od hlavného mesta, preto je pre nás takáto aktivita i pocta od Matice slovenskej potešením i povzbudením do ďalšej činnosti.

MATICNÉ DEPEŠE

Výstup na Pustý hrad

Matica slovenská ako jeden zo spoluorganizátorov pozýva záujemcov na dvadsiaty šiesty Národný výstup na Pustý hrad vo Zvolene. Ide o jedinečné národné podujatie, ktoré zahŕňa štátnotvorné tradície od čias štúrovcov až po vznik samostatnej Slovenskej republiky. Na svoje si prídu tí, čo majú radi kultúru, históriu aj zmysluplnú zábavu.

Súbor Chemlon účinkoval v Srbsku

V dňoch 8. – 12. júla sa FS Chemlon Humenné, ktorý je kolektívnym členom MM a s mimoriadnym úspechom účinkoval nedávno na Národných maticných slávnostiach v Martine, zúčastnil na XVIII. ročníku medzinárodného folklórneho festivalu Vlača 2018 v Srbsku. Účasť kolektívu sprostredkovala primátorka mesta Humenné PhDr. Jana Vaľová a organizačne ho zabezpečili pracovníci sekretariátu a odboru kultúry MsÚ Humenné, Vihorlatského múzea a Súkromnej základnej umeleckej školy Kudlovská Humenné, pri ktorej teraz súbor pôsobí pod vedením Ladislava Ferika.

V Plechoticiach oslavovali

Pod záštitou OcÚ Plechotice a Matice slovenskej sa v tejto obci uskutočnili 5. augusta oslavy dvadsiateho piateho výročia vzniku samostatného Slovenska i stého výročia vzniku Československa spojené so štyridsiatym štvrtým ročníkom futbalového turnaja o pohár SNP. Oslavy sa začali predpoludňím slávnostným aktom kladením vencov k pomníku padlým v SNP a pokračovali futbalovým turnajom a súťažou vo varení gulášu. Medzi brámkami si najlepšie počínali futbalisti z Nižného Žipova a najchutnejší guláš uvarili zástupcovia futbalového oddielu Plechotice. Program osláv pokračoval vystúpeniami folklórnych skupín Dubiny z Dargova, Breziny z Breziny, Strapca z Čerhova, Továrňanky z Továrneho a Zvezdenky z Plechotíc. Spev a dobrá zábava pokračovali dlho do noci.

Bajerovský sviatok

Piateho júla, na sviatok sv. Cyrila a Metoda, pripravili členovia Odboru Mladej Matice v Bajerove Deň detí, ktorým si v spolupráci so samosprávou obce a s dobrovoľnými hasičmi pripomenuli zároveň dvadsiate piate výročie vzniku Slovenskej republiky. Pre deti a mládež pripravili rôzne súťaže, športové hry aj futbalový turnaj. Na podujatie, ktoré v slovenskom duchu pomohlo upevniť staršie priateľstvá a dalo vzniknúť novým, finančne prispela aj Matica slovenská.

Furmani v Sihle

Vo vrchárskej obci Sihla sa druhú augustovú sobotu uskutočnili preteky völských záprahov Jarmo. Na tomto už osemdesiatom ročníku sa zúčastnilo osem záprahov z Vrchslatiny, Lomu nad Rimavicou, Drábska-Sedmáka a Vidinej. V gazdovskej a furmanskej disciplíne si najlepšie počínali Ján Svitek s pomocníkom Marošom Kubaliakom z Lomu nad Rimavicou. V hlavnej súťažnej, divácky najatraktívnejšej disciplíne – silovej, zvíťazil Pavol Žiak so svojim pomocníkom Petrom Žiakom z Vrchslatiny.

Pripravil Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Členovia MO MS Bratislava-Staré Mesto si na svojom stretnutí 13. augusta 2018 v matickej knižnici na Grösslingovej ulici pripomenuli a malým kultúrnym programom oslávili deväťdesiat narodeniny Evy Kristinovej.

K jubileu Evy Kristinovej

Všetci, čo sa tento deň zišli na matickej pôde, prišli vzdať hold žene, ktorá slovenskému dramatickému umeniu, ale i slovenskému národnému daniu zasvätila celý svoj život. Na doskách Slovenského národného divadla, vo filme a v televízii vytvorila množstvo krásnych dramatických postáv domáceho a svetového repertoáru. Posledné roky sa naplno oddala pozdvíhaniu národného povedomia svojich rodákov, účinkovala na stovkách maticných podujatí, ktoré si bez jej prítomnosti ani nevieme predstaviť.

Jej recitačné majstrovstvo patrí ku klenotom slovenského recitačného umenia a všetky jej verejné vystúpenia, v ktorých sa vyznáva z lásky k vlasti, sú svedectvom jej hlbokého citu k rodnej zemi a ukážkou vznešeného ducha tejto výnimočnej ženy.

V krátkom kultúrnom programe vystúpili a recitovali umelci Ida Rapačová a Jozef Šimonovič. Svoju báseň venoval oslávenkyňi aj niekdajší riaditeľ Novárskeho študijného ústavu a bývalý generálny riaditeľ STV Dr. Jozef Darmo. Za výbor Matice slovenskej sa na podujatí zúčastnila Líbuša Klučková a Dáša Machalová, ktorá zároveň kultúrny program i moderovala. Na tomto stretnutí boli prítomné tiež netere jubilančky Evy Kristinovej.

Účastníci odchádzali zo stretnutia obohatení slovom básnika, obohatení účasťou na oslave ženy, ktorá aj keď nebola osobne prítomná medzi nami, je navždy prítomná v našich myšliach. Zaželajme jej, aby lôžko, ku ktorému je v týchto dňoch pripútaná, nebolo príliš tvrdé. Aby nasledujúce dni, ktoré okolo nás plynú, ju vždy našli takú, akú ju poznáme – nebojácnu, odvážnu, radostnú a plnú nádeje.

Jubilantka Eva Kristinová je stále aktívnou súčasťou života našej Matice slovenskej a zostáva neodmysliteľnou súčasťou slovenského národného zápasu o dôstojný život v samostatnej a nezávislej slovenskej vlasti.

Dáša MACHALOVÁ

Na festivale vo Veľkom Záluží boli aj exotickí instrumentalisti

Zagajduj, gajdoško na chválu predkov

Gabriela PAVELOVÁ, predsedníčka MO MS vo Veľkom Záluží

Na gajdošskom festivale vo Veľkom Záluží nebola núdza ani o exotickú medzinárodnú účasť. Rodák zo Senegalu Amadou Baldon a Lindsay Davison zo Škótska hrali spolu s našimi gajdoškami na počesť legendárneho Jozefa Antalíka na jednom pódiu.

Jozef Antalík sa narodil pred stodvadsiatimi rokmi. Dlhé roky žil vo Veľkom Záluží a na jeho počesť maticári s príspevom Gajdošských trogárov usporiadali tretí ročník medzinárodného gajdošského festivalu Zagajduj, gajdoško venovaný jeho pamiatke.

Hold tomuto gajdoškovi v spomienkových príhovoroch vzdali hostia – prof. PaedDr. Bernard Garaj, CSc., dekan FF UKF Nitra, Ing. Milan Rusko, PhD., pracovník SAV, a majstri hry na tomto ľudovom nástroji. Ako prví sa v programe

FOTORIPOST

predstavili malí gajdoši – Ferko Štreér, Matejko Kuruc a Filipko Chňapek. Porotu zaujal natoľko, že mu udelila titul laureáta. Po skvelom vystúpení však z pódia nezišiel, ale zahral si na kontrabas spolu s detskou cimbalovou hudbou pri ZUŠ Rosinského v Nitre, ktorú vedie Mgr. Paulína Haragová. Deti zožali veľký potlesk, lebo ich pásmo bolo hravé, zaujímavé a plné temperamentu. Pozvanie prijal aj gajdoš A. Ladziński, ktorý vystúpil spolu s niekoľkými členmi FS Sitňan. Vďaka nim publikum nadchlo hudobné číslo s fujarami, píšťalkami, drubkami a gajdami. Gajdoš R. Šimkovič a Novoselský muzikáši zahrali chorvát-

Malí gajdošci z Fsk Drienka – Filip CHŇAPEK, František ŠTREÉR, Miška PAVELOVÁ a Maťko KURUC počas vystúpenia na festivale Zagajduj, gajdoško.

ske piesne so sprievodom gitary a malej mandolíny. Potom patrilo javisko i A. Baldonovi, rodákovi zo Senegalu, hráčovi na jambo. V pestrofarebnom kostýme uvádzal prítomných do tajov rytmu a pridal i zaujímavosť, že jambo sa používa aj ako nástroj na dorozumievanie. Ďalším zahraničným hosťom bol Lindsay Davison, ktorý hral na škótske gajdy. Na festivale nechýbali moravskí gajdoši a ich piesne. Zahrali ich otec a syn Gabrhelovci za precitenej spevu mamy Lýdie. Hostia predviedli dokonale harmóniu. Bolo vidieť i počuť, že hudba národy nerozdeľuje, ale spája. Toto krásne poznanie umocnili spo-

mienky vynikajúcich muzikantov, výrobcov nástrojov a najmä Gajdošských trogárov, ktorí celý festival modernizovali a interpretovali piesne z regiónu. Prostredníctvom Roberta Žilíka si prítomní zaspomínali na skvelého gajdoša Antalíka, na jeho hru, piesne... Toto sú jeho slová: „Postupne sa vytratili majire, ženy, žnice, nevidieť už zvieratá, remízky a álie ustúpili veľkým družstevným lánom s hrmotnými strojmi. Len to barokové nebo nad hlavou s ciframi škovránka – akoby tam zhora nám vyhrával a potešoval nás svojou virtuóznou muzikou Jožko Antalík. Nezabúdame...“

Na folklórnom festivale v Čerpotoku nechýbala Matica slovenská

Kde v žilách koluje slovenská krv...

Text a foto: Zuzana PAVELCOVÁ

Atmosféra otvorenia festivalu pred sídlom Demokratického zväzu Slovákov a Čechov v Rumunsku.

Počas horúcich júlových dní Slováci z Rumunska pripravili v obci Čerpotok mládežnícky folklórny festival, ktorý je už tradične najväčší v Rumunsku. Malá slovenská dedinka v Bihore, učupená v rázovitej krajine na rumunských lazoch, otvorila už po štrnásty raz náruč krajanom z rodného Rumunska, Chorvátska, Maďarska, zo Srbska i Slovenska. Počas dvoch dní pódium patrilo

slovenskému kroju, ľudovej hudbe a nohám šikovných tanečníkov, ktorí s radosťou prezentovali kultúru svojich predkov.

Festival otvorili pred sídlom jeho organizátora – Demokratického zväzu Slovákov a Čechov v Rumunsku, kde sa hosťom i folkloristom prihovril predseda zväzu Adrian Miroslav Merka. Most medzi dvoma krajinami symbolizoval prednes

slovenskej a rumunskej hymny na počesť oboch republík.

Do Čerpotoku prišli zástupcovia rumunskej vlády, štátni tajomníci, predstavitelia miest a obcí, cirkevní, funkcionári zo slovenského veľvyslanectva v Rumunsku, z honorárneho konzulátu zo Salonty a poslanci z europarlamentu. Za Maticu slovenskú sa krajanom prihovarila riaditeľka KM MS Zuzana Pavelcová. Matica slovenská mala na festivale aj svoje folklórne zastúpenie. V tomto roku sem pricestovali folkloristi z Hrušova, ktorým patrilo pódium tanečne a spevacky v sobotu večer i nedeľu popoludní.

Budúci rok by mal festival osláviť svoje pätnásťročné trvanie. Je obdivuhodné, že v malej dedinke v Bihore sa organizuje taký úspešný festival. Vďaka jeho organizátorom sa tu slovenskosť prezentuje nielen na lokálnej, ale aj na celoeurópskej úrovni. Obdiv si zaslúžia mládí krajan, ktorí s hrdosťou v srdci prezentujú slovenské zvyky, tradície i folklór nielen doma, ale aj všade vo svete, kde koluje v žilách slovenská krv.

AKO SI PREDPLATIŤ SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

objednávajte telefonicky:
043 / 3812 838 - 0918 / 904 925
emailom: snnredakcia@matica.sk
cez formulár: www.snn.sk/index.php/predplatne

poštou: Slovenské národné noviny -
P. Mudroňa 1, 036 01 Martin

Ročné predplatné: 26,- €
Polročné predplatné: 13,- €
Štvrťročné predplatné: 6,50 €

PRIPOMÍNAME SI

1. septembra

– v tomto mesiaci si pripomenieme tretiu návštevu pápeža sv. Jána Pavla II. na Slovensku v roku 2003; 15. výročie

2. septembra

– pred tristo päťdesiatimi rokmi tatárske hordy vyplienili obce medzi Čachticami a Trnavou a asi tritisíc obyvateľov vzali do otroctva (1663)

– dvestopäť rokov, čo sa narodil katolícky kňaz Štefan Závodník (1813 – 1883), ktorý už ako študent seminára nadviazal styk so štúrovcami, keď sa stal farárom vo Veľkom Divíne, založil tu putovnú školu, ktorá vzdelávala obyvateľov širokého okolia, vo filiálnej obci Mojtiň (mimochodom, rodišťa profesora Matúša Kučeru) dal postaviť kostol, spoluzakladal Maticu slovenskú a od začiatku bol jej druhým podpredsedom

– do Bratislavy pred dvesto rokmi priplávala z Viedne po Dunaji prvá parolod, volala sa Karolína (1818)

3. septembra

– pred tristo päťdesiatimi rokmi Turci prepadli Senicu (1663) a okolie, obyvateľov, ktorí sa pokúšali ukryť na hrade Branč, odviekli do zajatia

– stoštyridsať rokov od narodenia českého maliara Jaroslava Augustu (1878 – 1970), ktorý celý svoj tvorivý život prežil na Slovensku, nadchýňajúc sa jeho prírodnými krásami a folklórom

– stodesať rokov, čo v Martine otvorili budovu Slovenského národného múzea, projektantom bol Milan Michal Harminc (1908)

– pred sto rokmi (1918) USA uznali Československú národnú radu ako oficiálneho reprezentanta budúceho štátu

4. septembra

– sto rokov od prvého ženského štrajku na Slovensku; v roku 1918 vstúpili do stávk všetky robotníčky bratislavských textilných závodov a tovarne na výrobu nití, tzv. Cvernovky

5. septembra

– štyristodvadsať rokov, čo sa Pezinok a Svätý Jur stali slobodnými kráľovskými mestami (1598)

– pred sto štyridsiatimi rokmi dokončili jedno z najväčších banských diel na svete – štôľňu Jozef v banskoštiavnickom revíre, dlhú štyridsať kilometrov (1878)

6. septembra

– tridsaťpäť rokov od smrti zakladateľa slovenského žurnalistického školstva, prvej katedry novinárstva na Filozofickej fakulte UK, profesora Dalibora Krna (1901 – 1983)

7. septembra

– pred sto päťdesiatimi rokmi (1868) v kúpeľoch Lúčky sa začala konferencia o vzťahu slovenskej šľachty k národnobuditeľským cieľom, skončila sa bez väčšieho úspechu, bohatá šľachta, od ktorej sa očakávala pomoc v oblasti národného vzdelania, zostala k vlastenckým požiadavkám hluchá

– sto pätnásť výročie narodenia historika prof. Františka Hrušovského (1903 – 1956), hlavného redaktora historických diel vydávaných Maticou slovenskou, profesora filozofickej fakulty a poslanca Slovenského snemu v čase prvej Slovenskej republiky, po vojne emigroval, pôsobil ako riaditeľ Slovenského ústavu v Clevelande a exilový politik

(jč)